

Janusz Steller

Od: Janusz Steller <steller@imp.gda.pl>
Wysłano: poniedziałek, 19 kwietnia 2021 21:53
Do: 'FEnIKS@mfi.pr.gov.pl'
DW: Zarząd TEW; 'Andrzej Tęsa'; 'Monika.Kopanska@mfi.pr.gov.pl'
Temat: Konsultacje Programu "Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko na lata 2021-2027" (FEnIKS)
Załączniki: Formularz uwag_Final_TEW_final.docx
Ważność: Wysoka

Pani

Monika Kopańska

Departament Programów Infrastrukturalnych
Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Szanowna Pani,

serdecznie dziękujemy za zaproszenie do udziału w konsultacjach programu FEnIKS 2021-2027. W załączeniu przesyłamy nasze uwagi do przesłanych nam dokumentów, w których zwracamy uwagę przede wszystkim na potrzebę uwzględnienia energetyki wodnej w szeregu planowanych działań, ale także na inne sprawy. Nasze stanowisko staraliśmy się przedstawić możliwie zwięźle i przekonująco uzasadnić, mając na względzie przede wszystkim ostateczny cel całego programu. Za celowe uznaliśmy odnieść się nie tylko do zasadniczych dokumentów, ale także i prezentacji, która przedstawia koncepcję całego programu.

Bardzo przepraszamy, za opóźnienie spowodowane potrzebą konsultacji wewnętrznych. Mamy nadzieję, że nie stanie ono na przeszkodzie zapoznaniu się z naszymi uwagami i uwzględnieniu ich w pracach nad projektem

Z wyrazami szacunku i serdecznymi pozdrowieniami

Janusz Steller

Dr hab. Janusz Steller
Prezes Zarządu
Towarzystwa Elektrowni Wodnych
Instytut Maszyn Przepływowych PAN
Ośrodek Hydrodynamiki
ul. Fiszera 14, 80-231 Gdańsk
tel. 58 5225 139, kom. 608 19 71 85



Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
1.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	1 Energetyka/4	2 akapity przed podrozdziałem „Środowisko” – dopisać: →	W związku ze wzrostem mocy ze źródeł nie-spokojnych potrzebne są magazyny energii umożliwiające bilansowanie parametrów pracy systemu energetycznego w dłuższych interwałach czasowych – tę rolę mogą i powinny spełniać elektrownie zbiornikowe przystosowane do pracy szczytowej lub pod-szczytowej, których zbiorniki wodne pełnią głównie rolę zbiorników retencyjnych z funkcją przeciwpowodziową	To zagadnienie umknęło autorom projektu, a jest ważne; sprzyja też racjonal-nemu i wszechstronnemu wykorzystaniu zasobów wodnych.
2.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	1 Środowisko/5	po 2. akapicie w podroz-dziale „Środowisko” – dopisać: →	Kolejnym kierunkiem zapobiegania ucieczce wód powierzchniowych podczas wysokich i (nawet) średnich przepływów jest budowa zbiorników retencyjnych, które przejmą i zmagazynują wodę w okresie wysokich prze-pływów i oddadzą – częściowo ludności po-przez utrzymanie sprawności ujęć wody pitnej i przemysłowej, częściowo środowisku, poprzez alimentację cieków do przepływu nienaruszalnego – podczas przepływów niskich i w czasie suszy, zwłaszcza suszy hydro-logicznej. Umożliwią też zachowanie wyż-szego poziomu wód gruntowych. Należy za-bdać o należyte wykorzystanie potencjału hy-	To zagadnienie umknęło autorom projektu, a jest ważne.

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
					droenergetycznego spiętrzonej wody dla produkcji energii elektrycznej i długookresowego magazynowania energii dla poprawy elastyczności pracy systemu energetycznego.	
3.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	1 Transport/7	w 6. akapicie podrozdziału (2. akapit od dołu strony) dopisać: →	W przypadku przystosowywania dróg wodnych do wymagań stawianych drogom międzynarodowym, zwłaszcza na Dolnej Wiśle, ale i na pozostałych ciekach, należy bezwzględnie zadbać o optymalne wykorzystanie energetyczne piętrzeń budowanych z myślą o regulacji przepływu. Każde piętrzenie, powinno być w optymalny sposób przystosowane do instalacji turbin wodnych. W przypadku, gdy stopień wodny ma charakter przepływowy (bez znaczących zdolności retencyjnych) zaleca się rozważenie wyposażenia ich w akumulatorowe magazyny energii, które poprawią elastyczność pracy, zwłaszcza w obszarach lokalnego bilansowania.	
4.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel szczegółowy 2.3 / 18	Strona 18, pierwszy akapit. Przed zdaniem zaczynającym się od „Magazyny energii”	Wykreślić „elektrycznej”.	Energię elektryczną ew. w czystej postaci magazynuje się tylko w kondensatorach. Już baterie elektrochemiczne to

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
						magazyny energii elektrochemicznej.
5.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel szczegółowy 2.3 / 18	Strona 18, pierwszy akapit. Zdanie zaczynające się od „Magazyny energii ...”	Zastąpić tekstem. „Najbardziej efektywny i sprawdzony ponad stuletnimi doświadczeniami sposób magazynowania energii na wielką skalę polega na gromadzeniu wody w górnych zbiornikach elektrowni wodnych, klasycznych i elektrowni pompowych. Szczególna zaleta klasycznych elektrowni zbiornikowych polega na tym, że powstają one przy obiektach wielozadaniowych – służących także retencji i ochronie przeciwpowodziowej, a czasami i żegludze śródlądowej oraz turystyce. Dzięki podniesieniu poziomu wód gruntowych wokół zbiorników – również warunków dla enklaw dzikiej przyrody. Zatrzymanie programu budowy elektrowni pompowo-szczytowych i innych dużych elektrowni zbiornikowych w latach osiemdziesiątych doprowadziło w naszym kraju do ogromnych zaległości i deficytu mocy regulacyjnej w systemie. Dlatego wspieranie takich projektów – choćby w zakresie projektowania i prac przygotowawczych – jest potrzebą chwili. Ważnym elementem współczesnej	Najbardziej istotna technologia magazynowanie energii, została pominięta w dotychczasowym tekście.

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
					sieci elektroenergetycznej są również magazyny energii oparte o nowoczesne technologie – w tym ogniwa litowo-jonowe, czy wodorowe. Mimo znacznie mniejszej pojemności są one zdolne do niwelowania najbardziej szybkozmiennych fluktuacji sieciowych. Magazyny takie stanowią nowy, kluczowy element”.	
6.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel 2.1 Zakres interwencji /26	po 3. akapicie dopisać: →	Przewiduje się promowanie instalacji energetycznych wykorzystujących zaawansowane technologie utylizacji odpadów, w tym biogaz z pirolizy odpadów komunalnych, z fermentacji osadów w oczyszczalniach ścieków i biogaz rolniczy, a także dla instalacji odzyskujących energię odpadową, w tym energię hydrauliczną rozpraszaną w wyniku: - odprowadzania oczyszczonych wód z oczyszczalni ścieków, - redukcji ciśnienie wody w instalacjach wodociągowych, - zrzutu wód przepływających przez stawy hodowlane - redukcji ciśnienia cieczy lub rozprężania gazów w przemysłowych ciągach technologicznych.	

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
7.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel 2.2 Zakres interwencji/ 31	Po pierwszym akapicie	Dodać tekst „Z uwagi na zwiększony udział źródeł niestabilnych, w sposób preferencyjny będą traktowane źródła mogące brać udział w kompensacji fluktuacji parametrów sieciowych, a zwłaszcza elektrownie wodne powstające przy zbiornikach o funkcjach retencyjnych i przeciwpowodziowych. Z tego samego powodu wsparciem będą się cieszyć prace nad budową lub optymalizacją pracy kaskad rzecznych – zwłaszcza kaskad zwartych, zdolnych do pracy przewałowej, bez wahań poziomu wody na zbiornikach pośrednich. Wsparcie inwestycyjne będzie oczywiście zależać od uwarunkowań środowiskowych.”	Polska wykorzystuje niecałe 20 % swojego technicznego potencjału hydroenergetycznego i jest pod tym względem na jednym z ostatnich miejsc w Europie. Stało się tak wskutek podjętych, jeszcze na początku lat osiemdziesiątych, cięć ekonomicznych i silnej opozycji środowisk „proekologicznych” oraz braku zrozumienia dla znaczenia zarówno energetyki, jak i gospodarki wodnej w latach późniejszych.
8.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel 2.3 Zakres interwencji/ 34	Strona 34, drugi akapit. Fragment „...zwiększania zdolności magazynowania energii elektrycznej”	Wykreślić „elektrycznej”.	Energie elektryczną magazynuje się tylko w kondensatorach. Już baterie elektrochemiczne to magazyny energii elektrochemicznej.
9.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel 2.3 Zakres interwencji/ 18	Strona 34, pierwszy akapit. Przed zdaniem zaczynającym się od „Magazyny energii”	Dodać tekst. „W związku z tym przewiduje się m.in. promowanie/wspieranie projektów związanych z budową elektrowni wodnych zbiornikowych klasycznych i pompowych, a	

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
					w niektórych przypadkach, wyposażanie istniejących klasycznych elektrowni zbiornikowych w człony pompowe, a elektrowni przepływowych w akumulatorowe magazyny energii”	
10.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel 2.4 Zakres interwencji/ 39	Ostatni akapit na str.39	Przed „przekształconych” wpisać „niektórych” Zmienić zakończenie akapitu na. „...poprzez budowę, przebudowę lub remont urządzeń wodnych – w tym zbiorników retencyjnych pracujących samotnie i w układzie kaskadowym – oraz infrastruktury towarzyszącej.”	Dla zrównoważonego rozwoju w zakresie gospodarki wodnej - w tym podniesienia poziomu wód gruntowych - dużo większe znaczenie niż renaturyzacja, ma ochrona wód podziemnych poprzez budowę zbiorników retencyjnych oraz kaskadyzację rzek.
11.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel 2.5 Zakres interwencji/ 45	We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu zamkniętego	We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe, zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie odzysku energii odpadowej , obiegu zamkniętego	

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
12.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Cel szczegółowy 3.1 Zakres interwencji/ 61	Ostatni akapit na stronie Przewiduje się kontynuację realizacji inwestycji liniowych i punktowych służących eliminacji wąskich gardeł i poprawiających bezpieczeństwo żegluga śródlądowej w TEN-T. Finansowane będą projekty służące przywróceniu żeglowności oraz ujednoliceniu parametrów eksploatacyjnych na śródlądowych drogach wodnych o szczególnym znaczeniu transportowym. Zakłada się dalsze wdrażanie inteligentnych systemów transportowych – RIS.	Zmienić na „Przewiduje się kontynuację realizacji inwestycji liniowych i punktowych służących eliminacji wąskich gardeł i poprawiających bezpieczeństwo żegluga śródlądowej w TEN-T. Finansowane będą projekty służące przywróceniu żeglowności oraz ujednoliceniu parametrów eksploatacyjnych na śródlądowych drogach wodnych o szczególnym znaczeniu transportowym. Wsparcie zostanie uzależnione od wykorzystania potencjału hydroenergetycznego stopnia wodnego powstającego w związku z rozwojem funkcji żeglugaowej. Zakłada się dalsze wdrażanie inteligentnych systemów transportowych” – RIS.	
13.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	tabele PLAN FINANSOWY /83,84	kolumny: Kategoria regionu”	jakie parametry będą podstawą kategoryzacji regionów?	niejasne kryteria przyznawania wsparcia

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
14.	TEW	Projekt Programu FEnIKS	Załącznik / 88	Projekty transportowe	należy uzupełnić o projekty dotyczące rozwoju dróg wodnych	
15.	TEW	Prezentacja	2.2	Typy projektów. Sformułowanie „wraz z magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE”	Zmienić „wraz z magazynami energii działającymi na potrzeby systemu energetycznego, zwłaszcza instalacji OZE zlokalizowanych w Lokalnych Obszarach Bilansowania, oraz potrzeby danego źródła OZE”	Pozostawienie dotychczasowego zapisu wyklucza większe magazyny energii (np. zbiorniki elektrowni wodnych klasycznych i pompowych) służące sieci elektroenergetycznej na poziomie lokalnym, krajowym lub regionalnym (wymiana transgraniczna). Z drugiej strony pojawia się sugestia obligatoryjnego wyposażenia OZE w instalacje magazynowe bez względu na charakter źródła.
16.	TEW	Prezentacja0	2.3	Typy projektów	Zmienić ”magazyny energii elektrycznej” na „magazyny energii”	Obecny zapis ogranicza zakres projektów do kondensatorów i ewentualnie baterii ogniowych (choć tu należałoby już mówić o energii elektrochemicznej). Wyklucza natomiast zbiorniki wodne, a także zbiorniki sprężonego powietrza i wodoru.

Lp.	Instytucja zgłaszająca	Dokument do którego odnosi się uwaga (projekt programu FEnIKS/linia demarkacyjna)	Nr rozdziału/strony	Fragment, którego dotyczy uwaga	Treść uwagi/propozycja przeformułowania fragmentu	Uzasadnienie
17.	TEW	Prezentacja	2.7	Beneficjenci	Uwzględnić dodatkowo również spółki skarbu państwa i podmioty prywatne.	Jako beneficjenci wymieniona jest wyłącznie administracja rządowa oraz nadzorowane lub podległe jej organy, JST i ich związki. Pomijają się zupełnie inne podmioty np. właścicieli elektrowni wodnych na których zostały nałożone obowiązki w ramach innych dokumentów strategicznych wynikających np. z Programów Wodno-Środowiskowych Kraju (PWSK), w zakresie obowiązków polegających na przywróceniu ciągłości morfologicznej rzek (np. przebudowa lub budowa przepławek).



Ministerstwo Funduszy
i Polityki Regionalnej

**Projekt Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę,
Klimat, Środowisko 2021-2027**

Wstępny zakres

Warszawa, marzec 2021 r.

Spis treści

1. STRATEGIA PROGRAMU	3
2. CELE	25
3. PLAN FINANSOWY	84
4. WARUNKI PODSTAWOWE.....	86
5. INSTYTUCJE PROGRAMU	86
6. PARTNERSTWO.....	86
7. KOMUNIKACJA I WIDOCZNOŚĆ	86
ZAŁĄCZNIK: LISTA PLANOWANYCH OPERACJI O ZNACZENIU STRATEGICZNYM WRAZ Z HARMONOGRAMEM	88

1. STRATEGIA PROGRAMU

GŁÓWNE WYZWANIA PRZY UWZGLĘDNIENIU RÓŻNIC SPOŁECZNYCH, EKONOMICZNYCH I TERYTORIALNYCH

Energetyka

Poprawa efektywności energetycznej wpływa na całą gospodarkę, przekłada się na mniejsze zużycie energii oraz wzrost konkurencyjności. Budynki odpowiadają za 40% zużycia energii w UE i stanowią najważniejszy obszar realizacji projektów w zakresie efektywności energetycznej. W Polsce, w około 70 % gospodarstw domowych termoizolacja nie spełnia minimalnych wymogów efektywności energetycznej¹. W efekcie nawet 20 % gospodarstw domowych nie jest w stanie zapewnić sobie odpowiedniego ogrzewania ze względu na łączne oddziaływanie takich czynników jak niskie dochody, wysokie wydatki na energię oraz słabą efektywność energetyczną domów.² Około 40% budynków wielomieszkaniowych w Polsce wciąż wymaga termomodernizacji, przy czym aż dla ok. 75% budynków bez termomodernizacji nie planuje się żadnych działań z uwagi na brak środków własnych. Środki własne były najistotniejszym źródłem finansowania tego rodzaju inwestycji w latach 2010-2016.³

Na podstawie rozporządzenia (UE) 2018/842⁴, cel redukcyjny dla Polski w zakresie emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych systemem ETS został określony na poziomie -7% w 2030 r. w porównaniu do poziomu w roku 2005. Sektory nieobjęte systemem EU ETS (transport, rolnictwo, sektor komunalno-bytowy, gospodarka odpadami, a także emisje przemysłowe poza ETS) są źródłem ok. 50% całkowitych emisji gazów cieplarnianych w Polsce, z czego największy udział mają: gospodarstwa domowe, czyli tzw. sektor komunalno-bytowy (ok. 30%), sektor transportu (ok. 27%), sektor rolnictwa (ok. 15%).⁵ Od 2005 r. trend całkowitych emisji gazów cieplarnianych generalnie uznaje się za stabilny, oscylujący wokół 400 mln ton CO₂ ekw. Osiągnięcie celu redukcji emisji GC w sektorach non-ETS objętych ESR w 2030 będzie stanowić dla Polski ambitne wyzwanie.

Istotnym problemem w Polsce nadal pozostają: w sezonie zimowym – ponadnormatywne stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ i PM_{2,5} oraz benzo(a)pirenu, a w sezonie letnim – zbyt wysokie stężenia ozonu troposferycznego. Mimo podejmowanych działań nadal 36 spośród 50 najbardziej zanieczyszczonych miast Unii Europejskiej leży w Polsce⁶. Spośród wszystkich 46 stref w kraju, wg ostatniej oceny jakości powietrza za 2019 r., stwierdzono na obszarze 22 stref przekroczenie poziomu dopuszczalnego PM₁₀, w 9 strefach przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM_{2,5}, w 4 strefach

¹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-poland_pl.pdf

² Country Report Poland 2019, s. 47

³ Badanie GUS „Opracowanie metodologii i przeprowadzenie badania skali działań termomodernizacyjnych budynków mieszkalnych wielomieszkaniowych w celu poprawy ich energochłonności oraz ocena potrzeb i planowanych działań w tym kierunku” <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/srodowisko-efektywnosc-energetyczna/opracowanie-metodologii-i-przeprowadzenie-badania-skali-dzialan-termomodernizacyjnych-budynkow-mieszkalnych-wielomieszkaniowych-w-celu-poprawy-ich-energichlonnosci-oraz-ocena-potrzeb-i-planowanych-1.1.html>

⁵ Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu, przekazany do KE w dn 30 grudnia 2019 r. s 24 i 69

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_most_polluted_cities_by_particulate_matter_concentration

przekroczenie poziomu dopuszczalnego NO₂ oraz w 36 strefach przekroczenie poziomu docelowego B(a)P⁷. Z analiz wynika, że za ten stan odpowiedzialny jest przede wszystkim sektor bytowo-komunalny, transport oraz w niewielkim zakresie przemysł. Udział poszczególnych sektorów jest różny na obszarze kraju i związany jest ze stopniem uprzemysłowienia, ukształtowania terenu oraz panujących warunków meteorologicznych. Zaledwie 20% systemów ciepłowniczych i chłodniczych spełnia wymogi efektywnego energetycznie systemu ciepłowniczego i chłodniczego⁸, dlatego inwestycje mające na celu doprowadzenie tych systemów do spełnienia definicji *efektywnego systemu ciepłowniczego/chłodniczego* mają obecnie ogromne znaczenie.

Zanieczyszczenia powietrza niską emisją ze stacjonarnych źródeł spalania pozostaje w Polsce bardzo poważnym problemem, także na wsi i w mniejszych miastach, gdzie sieć gazowa i ciepłownicza jest nierozwinięta lub nie istnieje. Wciąż ok 30%⁹ powierzchni kraju pozostaje niezgazyfikowane, co wymaga inwestycji szczególnie w infrastrukturę dystrybucji gazu. Rola gazu i umożliwienie wykorzystania go jako paliwa przejściowego w procesie odchodzenia od węgla w kierunku dążenia do osiągnięcia neutralności klimatycznej jest niezwykle istotna w obecnej sytuacji gospodarczej Polski.

W 2018 r. udział energii ze źródeł odnawialnych w finalnym zużyciu energii brutto w Polsce wyniósł 11,3%¹⁰. Dalsza redukcja udziału paliw węglowych w wytwarzaniu energii elektrycznej i dynamiczny rozwój źródeł OZE różnej wielkości, stanowi ogromne wyzwanie dla stabilności systemu elektroenergetycznego. Nowe moce muszą zapewniać bezpieczeństwo energetyczne, a infrastruktura sieciowa musi być odpowiednio dostosowana, także do planowanego rozwoju morskiej energetyki wiatrowej. Za zbyt niskie (w stosunku do potrzeb i możliwości) należy uznać również zdolności przesyłowe istniejących połączeń transgranicznych.

Kluczowe jest kontynuowanie szybkiego rozwoju sieci inteligentnych i magazynowania energii na wszystkich poziomach napięć w całym kraju. Również w obliczu odbudowy gospodarczej po kryzysie spowodowanym COVID-19 istotne znaczenie będzie miała aktywizacja odbiorców (np. rozpowszechnienie inteligentnych liczników) pobudzająca do efektywnego wykorzystania i oszczędzania energii.

W związku z robudową OZE w Polsce, szczególnie farm wiatrowych, obserwowany jest trend do zmiany kierunków przepływu mocy w KSE z dotychczasowego południe-północ na odwrotny północ-południe. Trend ten będzie się umacniał w związku z budową farm wiatrowych na morzu. Mimo prowadzonych inwestycji w rozwój sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, szczególnej uwagi wymagają długie ciągi sieci niskiego napięcia, szczególnie na terenach wiejskich na tzw. „ścianie wschodniej”.

Środowisko

Jakość oraz dostępność zasobów wód powierzchniowych i podziemnych to jedno z najważniejszych środowiskowych uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Polska zaliczana jest do

⁷ Roczna ocena jakości powietrza w województwach. Raporty wojewódzkie za rok 2019: <http://powietrze.gios.gov.pl/pjp/publications/card/19100>

⁸ DOKUMENT ROBOCZY SŁUŻB KOMISJI Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-poland_pl.pdf

⁹ SPRAWOZDANIE Z WYNIKÓW MONITOROWANIA BEZPIECZEŃSTWA DOSTAW PALIW GAZOWYCH za okres od dnia 1 stycznia 2019 r. do dnia 31 grudnia 2019 r. Warszawa, lipiec 2020

¹⁰ Energia 2020, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/srodowisko-energia/energia/energia-2019-folder,1,7.html>

krajów ubogich w zasoby wodne (przeciętne zasoby wód w Polsce wynoszą ok. 60 mld m³ ¹¹, w porach suchych ten poziom może spaść nawet poniżej 40 mld m³). Zasoby wód powierzchniowych w Polsce cechuje duża zmienność czasowa i terytorialna, co powoduje okresowe nadmiary i deficyty wody w rzekach. Zasoby słodkiej wody na mieszkańca wynoszą w ujęciu rocznym 1,4 tys. m³/osobę¹² i należą do jednych z najniższych w Europie. Zbiorniki retencyjne charakteryzują się małą pojemnością. Obecnie całkowita ilość zmagazynowanej wody w istniejących zbiornikach retencyjnych w Polsce wynosi ok. 4 mld m³, co stanowi tylko nieco ponad 6,5% objętości średniorocznego odpływu rzeczno-eg. Wyniki prognoz¹³ pokazują, że do roku 2030 zmiany klimatu będą miały dominująco negatywny wpływ na gospodarkę i społeczeństwo. Szczególnie dotkliwie będzie to odczuwane w miastach, które zagrożone są bezpośrednio szczególnie trzema zjawiskami: intensyfikacją miejskiej wyspy ciepła i silnymi ulewami powodującymi podtopienia oraz suszą sprzyjającą deficytowi wody w miastach. We wszystkich 44 miastach posiadających Miejskie Plany Adaptacji jako główne zagrożenie klimatyczne wskazano intensywne opady i burze lub powodzie miejskie¹⁴.

Z uwagi na konieczność zapewnienia zrównoważonej gospodarki wodą przeznaczoną do spożycia przez ludzi, opracowywany jest obecnie „Program inwestycyjny w zakresie poprawy jakości i ograniczenia strat wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi”. Opracowanie i realizacja Programu przyczyni się do zwiększenia odporności gospodarki wodnej na skutki zmian klimatu, a także przyczyni się do racjonalnego korzystania z wody jako zasobu, którego ilość w Polsce jest ograniczona, a postępujące zmiany klimatu, przede wszystkim powtarzające się okresy suszy, prowadzą do dalszego jego zmniejszenia. Realizacja Programu pozwoli także na wzmocnienie utrzymania zasobów wodnych kraju w wielkości pozwalającej na zaspokojenie potrzeb społeczeństwa i gospodarki, mając na uwadze stan środowiska naturalnego. Celem głównym Programu Inwestycyjnego jest poprawa stanu (budowa, rozbudowa, remont,) infrastruktury wodociągowej oraz ograniczenie straty wody w sieci. Systemy zbiorowego zaopatrzenia w wodę obsługiwały w 2018 r. 92% ludności kraju, w tym 97% ludności miast i 85% ludności wiejskiej. Jednak należy wskazać, że sieci wodociągowe są przestarzałe i awaryjne przez co przedsiębiorstwa wodociągowe nie są w stanie zapewnić stałej niezawodności funkcjonowania sieci i bezpieczeństwa zdrowotnego wody.

W latach 2000 – 2018¹⁵ ilość nieoczyszczonych ścieków komunalnych, w tym przemysłowych zmalała o 65%, a udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wzrósł z 53% w 2000 r. do 74% w 2018 r., przy czym w miastach wzrósł odpowiednio z 79% do ok. 95%, zaś na wsiach z 11% do 43%. Systemy zbiorowego odprowadzania ścieków obsługiwały 71% ludności kraju, w tym 90% ludności miast i 41% ludności wsi. Pomimo tak znaczących postępów gospodarka ściekowa wciąż jest w fazie intensywnego rozwoju, na co wskazują kolejne aktualizacje Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych i zawarte w nich potrzeby inwestycyjne na rzecz budowy i szeroko pojętej modernizacji systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków.

Problemem, który Polska musi rozwiązać jest kwestia produkcji odpadów. W 2018 r. wytworzono w Polsce ok. 128 mln ton odpadów ¹⁶ – z czego ponad 90% stanowiły odpady przemysłowe, a 9,8% (12,5 mln ton) odpady komunalne. Głównym źródłem pochodzenia odpadów przemysłowych,

¹¹ GUS, Ochrona środowiska 2019, Warszawa

¹² GUS, Ochrona środowiska 2019, Warszawa.

¹³ Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030

¹⁴ Plany adaptacji do zmian klimatu 44 miast Polski, publikacja podsumowująca, Warszawa 2018

¹⁵ GUS, Ochrona środowiska 2019, Warszawa, rozdział 3.3 Ścieki i 3.4 Oczyszczalnie ścieków.

¹⁶ GUS, Ochrona środowiska 2019, Warszawa, rozdział 6 Odpady.

podobnie jak w latach poprzednich, było górnictwo i wydobywanie (53,2% ilości wytworzonych odpadów ogółem). W zakresie odpadów komunalnych 84% zostało wytworzone przez gospodarstwa domowe. Z zebranych odpadów komunalnych niewiele ponad połowę (57%) przeznaczono do odzysku (7,1 mln ton odpadów komunalnych), z tego do recyklingu przeznaczono 3,3 mln ton (26%). W 2018 r. zebrano selektywnie ponad 3,6 mln ton odpadów komunalnych (29% ogółu)¹⁷, co oznacza wzrost ilości odpadów zebranych selektywnie o 11% w stosunku do roku poprzedniego. Za 30% selektywnie zebranych odpadów odpowiadają trzy frakcje: papier i tektura, szkło oraz tworzywa sztuczne. Jednym z wyzwań stojących przed Polską jest również kwestia rekultywacji i zagospodarowania zdegradowanych terenów. Ogólna powierzchnia gruntów wymagających rekultywacji lub zagospodarowania w Polsce w 2018 r. wynosiła 61,8 tys. ha, z czego grunty zdewastowane stanowiły 88,4%, a grunty zdegradowane 11,6% tego obszaru.

Głównym wyzwaniem w zakresie różnorodności biologicznej jest przeciwdziałanie czynnikom i zjawiskom negatywnie oddziałującym na jej stan. W Polsce powierzchnia obszarów prawnie chronionych w końcu 2018 r. wynosiła ponad 10,2 mln ha¹⁸, co stanowiło 32,6% powierzchni kraju. Szacuje się, że polską przyrodę reprezentuje około 63 tys¹⁹ gatunków z królestw roślin, zwierząt i grzybów, z czego ok. 1800 gatunków objętych jest ochroną ścisłą lub częściową. Do rodzimych gatunków objętych ścisłą ochroną zaliczono 591²⁰ gatunków zwierząt, a także 415 gatunków roślin. Spośród gatunków zagrożonych wyginięciem w Polsce żyje 61 gatunków zwierząt²¹ oraz 315 gatunków roślin²².

Transport

Sieć **dróg** krajowych w Polsce stanowi 4,6% sieci dróg publicznych i obsługuje ponad 40% ruchu. W końcu 2019 r. największym udziałem dróg krajowych o dobrym stanie nawierzchni charakteryzowały się województwa podlaskie (75%) i zachodniopomorskie (73,9%), a najmniejszym – małopolskie (42,8%) i kujawsko-pomorskie (53,4%).²³ Inwestycje w połączenia drogowe wykazały zdecydowanie korzystny wpływ na rozwój gospodarczy, w tym poprzez zmniejszenie czasu i kosztów transportu drogowego²⁴. Poprawa jakości infrastruktury ma też na celu zmniejszanie liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych w Polsce, która spada ale nadal jest jedną z najwyższych w UE.

W 2018 r. długość eksploatowanych **linii kolejowych** wynosiła ponad 19,3 tys. km, co daje 6,19 km/100 km² powierzchni. Dobry stan techniczny dotyczył 60,8% całkowitej długości torów (wobec 52% w 2014 r.), podczas gdy dostateczny - 23,8% (wobec 27%), a niezadowolający - 15,4% (wobec 21% w 2014 r.).²⁵ Dodatkowym wyzwaniem jest stan taboru kolejowego, przystanków kolejowych, stacji kolejowych oraz dworców, często nie spełniających współczesnych oczekiwań podróżnych, a także niewystarczająco zintegrowanych z układem lokalnego transportu publicznego.

¹⁷ Biorąc pod uwagę wyłącznie odpady pochodzące z gospodarstw domowych (tj. 10,5 mln ton), odpady zebrane selektywnie stanowiły około 32 %.

¹⁸ GUS, Ochrona środowiska 2019, Warszawa, rozdział 5.1 Formy ochrony przyrody.

¹⁹ GIOŚ, Stan środowiska w Polsce. Raport 2018, Warszawa, rozdział 2.1 Różnorodność biologiczna, ochrona gatunkowa i obszarowa.

²⁰ GUS, Ochrona środowiska 2019, Warszawa, rozdział 5.2 Ochrona gatunkowa.

²¹ Zbigniew Głowaciński (red.) "Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce", Tom I. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 2001.

²² Zarzycki K., Kaźmierczakowa R., Mirek Z. "Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe", Wydanie III. uaktualnione i rozszerzone. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2014.

²³ Raport o stanie technicznym nawierzchni sieci dróg krajowych na koniec 2019 roku, GDDKiA

²⁴ Analiza wpływu zbudowanej infrastruktury drogowej na poziom aktywności ekonomicznej w otaczających jednostkach terytorialnych, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, 30 listopada 2017 r.

²⁵ Przegląd regionalny Polski 2019. Część I. Krajowe Obserwatorium Terytorialne. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

W okresie 2003-2018 liczba pasażerów przewiezionych przez polskich i zagranicznych przewoźników lotniczych wzrosła z 6,2 mln do niemal 45 mln. Zwiększył się udział innych niż lotnisko im. Chopina w Warszawie **portów lotniczych**, które w latach 2015-2018 również odnotowało wzrost liczby obsługiwanych pasażerów o ponad 67,7% i w 2018 r. obsługiło ponad 17,7 mln pasażerów²⁶. Pomimo istotnego zwiększenia przepustowości głównych polskich portów lotniczych, można zauważyć ich gorsze niż w krajach UE-15 skomunikowanie z regionalnymi ośrodkami miejskimi.

Inwestycje w **transport publiczny w miastach** doprowadziły do zatrzymania spadku liczby przewiezionych pasażerów, a nawet ich wzrostu po 2014 r. W 2018 r. była ona wyższa od odnotowanej w 2014 r. o 3,2% (tj. o 63 mln pasażerów) i wyniosła 3 739,4 mln osób. W przeliczeniu na 1 mieszkańca województwami o najwyższej intensywności przewozów pasażerskich były w 2018 r. mazowieckie (180,9 wobec 98,3 średnio w całym kraju), małopolskie (132,7), pomorskie (125,5) oraz łódzkie (101,6), a najniższej – opolskie (26,2) oraz województwa Polski Wschodniej (gdzie wynosiła ona od 29,7 w podkarpackim do 60,7 w lubelskim).²⁷ Wyzwaniem pozostaje stan taboru oraz zintegrowanie systemów komunikacji zbiorowej w miastach.

Pomimo dynamicznego wzrostu w ostatnich latach obrotów ładunkowych w największych **portach morskich** (Gdańsk, Gdynia, Szczecin i Świnoujście)²⁸, nadal przeładowywanych jest w nich znacznie mniej towarów niż w portach innych państw basenu Morza Bałtyckiego. Obroty ładunkowe w portach morskich w 2018 r. wyniosły 92 mln ton, tj. o 17,8% więcej niż w 2017 r. Wzrost obrotów odnotowano w Gdańsku (o 25,2%), Gdyni (o 14,9%), Świnoujściu (o 14,3%) oraz Szczecinie (o 7,1%), natomiast spadek w Policach (o 17,1%)²⁹. Nadal występują w nich braki infrastrukturalne i wąskie gardła w dostępie od strony morza i lądu.

W przypadku **śródlądowych dróg wodnych**, obejmujących ok. 3 654 km, wymagania stawiane drogom o znaczeniu międzynarodowym (klasy IV i V) w 2018 r. spełniało w Polsce niespełna 5,6% długości dróg wodnych (206 km). Długość dróg wodnych o znaczeniu regionalnym (I, II i III klasa) wynosiła 3 448 km (co stanowiło 94,4% ogólnej długości dróg wodnych w kraju).³⁰ Niestabilne warunki nawigacyjne, będące wynikiem złej jakości infrastruktury sprawiają, że żegluga śródlądowa nie wykorzystuje swojego pełnego potencjału (ok. 0,3 % udziału w przewozie ładunków).

Z roku na rok rośnie wolumen **przewozów intermodalnych** oraz liczba przedsiębiorstw oferujących te usługi³¹. W 2019 r. przewieziono 19,5 mln ton ładunków, podczas gdy w 2018 r. było to 17 mln ton. Udział przewozów intermodalnych w całym rynku przewozów kolejowych mierzony masą przewiezionych ładunków osiągnął poziom 8,3% i był wyższy o 1,5 % niż w 2018 r.³² Według danych GUS w 2018 r. aktywnych było 35 terminali, tj. o 5 więcej niż w roku poprzednim, w ramach których 6 obsługiwało przesyłki morze-kolej, morze-droga (terminale morskie), a 29 obsługiwało przesyłki kolej-droga (terminale lądowe). Wyzwaniem jest większa integracja międzygałęziowa w intermodalnych przewozach towarowych oraz ograniczenie wpływu transportu na środowisko.

²⁶ j.w.

²⁷ j.w.

²⁸ W Polsce funkcjonują cztery porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej (Gdańsk, Gdynia, Szczecin i Świnoujście), będące częścią korytarza sieci bazowej TEN-T Bałtyk – Adriatyk oraz 28 portów o znaczeniu regionalnym i lokalnym, w tym Port Police, który ujęty jest w sieci kompleksowej TEN-T.

²⁹ GUS: Gospodarka morska w Polsce w 2018 r., 26.04.2019 r.

³⁰ GUS – Transport wodny śródlądowy w Polsce w 2018 r.

³¹ W 2018 r. przewozy intermodalne realizowało 20 przewoźników. W 2017 r. było ich 18, podczas gdy w 2016 r. na rynku intermodalnym funkcjonowało 13 spółek.

³² Przewozy intermodalne w 2019 r. Podsumowanie Prezesa UTK

Zdrowie

Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na skuteczność systemu zdrowia są duże zróżnicowania regionalne w zakresie dostępności do opieki specjalistycznej rzutujące na poziom zachorowalności oraz liczbę zgonów. Jednocześnie, obecny kryzys związany z pandemią COVID-19 jeszcze bardziej ukazał znaczenie sprawnie funkcjonującego systemu opieki zdrowotnej, skutecznie radzącego sobie z nagłymi wyzwaniami epidemiologicznymi. Pomimo czynionych nakładów inwestycyjnych, w tym zaangażowania funduszy UE, nadal odczuwalne są deficyty w infrastrukturze ochrony zdrowia, które mają negatywny wpływ na jakość, efektywność oraz dostępność udzielanych świadczeń opieki zdrowotnej. Zjawisko starzejącej się infrastruktury dotyczy zarówno budynków, jak też sprzętu i aparatury medycznej.

W 2018 r. na terenie kraju funkcjonowało 949 stacjonarnych szpitali ogólnych dysponujących 181,7 tys. łóżek. Na jedno łóżko przypadało przeciętnie 211 mieszkańców. W okresie ostatnich kilku lat widoczna jest tendencja malejąca zarówno w przypadku wskaźnika liczby łóżek na 10 tys. mieszkańców (od 2012 r. zmniejszył się o 1,7), jak i w przypadku bezwzględnej liczby łóżek, która w stosunku do 2012 r. zmniejszyła się o 3,8% tj. o 7,1 tys. łóżek. W 2018 r. liczba łóżek przypadająca na 10 tys. mieszkańców poszczególnych województw była, w porównaniu do poprzedniego roku, mniejsza we wszystkich województwach za wyjątkiem województwa dolnośląskiego.

Wskaźnik liczby szpitali na 100 tys. mieszkańców był największy w województwach: śląskim, warmińsko-mazurskim i opolskim, a najmniejszy w województwie wielkopolskim, pomorskim i świętokrzyskim. Natomiast wskaźnik liczby łóżek na 10 tys. mieszkańców był największy w województwach: śląskim, lubelskim i łódzkim, a najmniejszy w województwach: pomorskim, lubuskim i wielkopolskim.

Postępujące starzenie się polskiego społeczeństwa wiąże się z narastaniem problemów zdrowotnych. Udział dzieci i młodzieży w wieku poniżej 20 lat powoli, ale systematycznie zmniejsza się od drugiej połowy lat 80 i w 2018 r. osoby w tym wieku stanowiły 20% ogółu ludności Polski. Natomiast w tym samym czasie stopniowo zwiększał się udział osób w wieku 65 lat i więcej i w 2018 r. stanowiły one 17,5% ogółu populacji. Zgodnie z prognozą GUS, w 2030 r. osób w wieku 65 lat i starszym może być o 1,9 miliona więcej niż w 2018 r., a osób w wieku 80 lat i starszym o 0,5 miliona. Ponadto, umieralność niemowląt w Polsce pozostaje nadal na poziomie wyższym niż średnia unijna. Zgodnie z danymi GUS w latach 2015-2017 współczynnik umieralności niemowląt wyniósł 4,0 zgony na 1 tys. urodzeń żywych, podczas gdy średnia unijna wyniosła w 2016 r. 3,6.

Poza stanem infrastruktury zdrowotnej oraz chorobami cywilizacyjnymi związanymi ze starzeniem się społeczeństwa, istotnym wyzwaniem systemu zdrowia jest wysoka zapadalność oraz skuteczne leczenie chorób i schorzeń o podłożu psychicznym. Ten sektor opieki zdrowotnej mierzy się ze szczególnymi potrzebami spowodowanymi z jednej strony poważnym niedoinwestowaniem i zaniedbaniem infrastruktury w ostatnich latach, brakiem wykształconego personelu medycznego oraz narastającymi nowymi potrzebami w tym obszarze, w tym odnoszącymi się do dzieci i osób młodych.

Kultura

Sektor kultury stanowi istotny potencjał zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Oddziaływanie kultury na społeczeństwo jest ważne z punktu widzenia życia codziennego – obcowanie z kulturą (zarówno w formie stacjonarnej jak i online) wpływa na wzrost kompetencji w różnych aspektach, przyczynia się do podniesienia jakości życia i poprawę dobrostanu społeczeństwa.

Instytucje kultury w coraz większym stopniu stają się miejscami socjalizacji i integracji społecznej, gdzie poza udziałem w wydarzeniach kulturalnych można rozwijać kontakty społeczne.

Kultura stanowi również integralną część gospodarki. Według Eurostatu³³, europejski sektor kultury i sektor kreatywny w 2019 r. zatrudniały 7,4 mln osób w 27 krajach UE, co stanowi 3,7% całego zatrudnienia. Dziedzictwo kulturowe ma szczególne znaczenie dla budowy przewag konkurencyjnych krajów i regionów - wykorzystanie potencjału tkwiącego w dziedzictwie przyczynia się do zwiększania atrakcyjności miejsc dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Kultura napędza rozwój usług okołoturystycznych, a także innych usług działających w otoczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego i ważnych instytucji kultury. Relacje pomiędzy kulturą a gospodarką uwidoczniły się w szczególności w warunkach kryzysu wywołanego pandemią COVID-19.

Dziedzictwo kulturowe stanowi też ważny element budowy tożsamości narodowej oraz europejskiej. Ochrona i zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń wymaga znaczących nakładów finansowych.

Potencjał rozwojowy dziedzictwa kulturowego w Polsce jest bardzo wysoki. Wg danych z 2019 r. w Polsce do rejestru wpisanych było zabytków blisko 77 tys. zabytków nieruchomych i ponad 261 tys. zabytków ruchomych³⁴. Zgodnie z raportem Narodowego Instytutu Dziedzictwa z 2017 r., dotyczącym nieruchomych zabytków architektury, około 39% nieruchomych zabytków architektury wykazywało poważne lub umiarkowane oznaki uszkodzenia, a stopień zachowania formy i substancji oceniono jako średni lub mały. Tylko 13% badanych zabytków nie wykazało żadnych oznak uszkodzenia, a ich forma i substancja została zachowana całkowicie lub prawie całkowicie.

Ogromną rolę w rozwoju pełnią także instytucje kultury, których działalność może w sposób znaczący wpływać na rozwój społeczny. Działalność instytucji kultury jest ważna dla budowy społeczeństwa kreatywnego, tolerancyjnego, obywatelskiego, a także walki z wykluczeniem społecznym. Instytucje kultury są instytucjami prowadzącymi wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną i edukacyjną, integrują społeczności, kreują postawy aktywnego uczestnictwa w życiu, odgrywają ogromną rolę w kształtowaniu kompetencji medialnych, kreatywnych i obywatelskich. Według danych GUS za rok 2018 w Polsce funkcjonowało ok. 15 tys. instytucji świadczących ofertę kulturalną, w tym biblioteki, muzea, galerie, teatry i instytucje muzyczne. Największą część stanowią biblioteki publiczne z filiami i punkty biblioteczne (9 tys.) i ośrodki, centra i domy kultury (4,2 tys.). Ponadto, rolę swego rodzaju instytucji kultury pełnią publiczne uczelnie artystyczne, prezentując ofertę kulturalną na wysokim poziomie (koncerty, spektakle teatralne, wernisaże), a jednocześnie szeroko dostępną dla publiczności (wstęp na ww. wydarzenia jest albo bezpłatny, albo w konkurencyjnych – w porównaniu do instytucji kultury – cenach). W Polsce funkcjonuje 19 publicznych uczelni artystycznych: muzycznych, plastycznych, teatralnych i jedna filmowa.

Ważną rolę w systemie kultury spełniają także szkoły artystyczne, które zwłaszcza w mniejszych ośrodkach wypełniają rolę instytucji kultury. Diagnoza przeprowadzona przez Centrum Edukacji Artystycznej wskazuje na duży udział szkół artystycznych w pełnieniu funkcji kulturalnych poprzez oferowanie przestrzeni dla wystaw i innych wydarzeń kulturalnych czy prowadzenia koncertów. Blisko 120 szkół i zespołów szkół wskazało na potrzeby infrastrukturalne, wynikające z prowadzonej lub planowanej oferty kulturalno-artystycznej.

³⁴ Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa, <https://www.dane.gov.pl>

GŁÓWNE WYZWANIA PRZY UWZGLĘDNIENIU NIEDOSKONAŁOŚCI RYNKU, POTRZEB INWESTYCYJNYCH ORAZ KOMPLEMENTARNOŚCI I SYNERGII Z INNYMI FORMAMI WSPARCIA

Wsparcie w ramach programu kierowane będzie głównie do podmiotów publicznych świadczących usługi publiczne. W przypadku beneficjentów będących przedsiębiorcami, w wybranych obszarach może występować luka finansowa, wynikająca z zawodności mechanizmów rynkowych, braku możliwości sfinansowania potrzeb inwestycyjnych ze środków własnych czy też trudności w pozyskaniu odpowiedniego kapitału ze strony rynku finansowego.

Niechęć do finansowania inwestycji na rynku efektywności energetycznej oraz technologii OZE przez sektor bankowy wynika m. in. z niedojrzałości rynku efektywności energetycznej, niskiej rentowności mniej rozwiniętych technologii OZE, niestabilności prawnej, długotrwałej fazy przygotowawczej inwestycji, niskiej świadomości korzyści związanych z poprawą efektywności energetycznej wśród zarządów przedsiębiorstw, niskiego dochodu rozporządzalnego członków wspólnot/spółdzielni mieszkaniowych. W sektorze transportu zasadność interwencji w sektorze przewozów intermodalnych oraz kolejowych przewozów towarowych, wynika z małej atrakcyjności tego segmentu rynku dla prywatnych inwestorów, braku nadwyżek finansowych przewoźników, wysokiej kapitałochłonności inwestycji, konieczności ponoszenia wysokich kosztów stałych niewymaganych w przypadku transportu drogowego, zidentyfikowanych problemów z pozyskaniem długoterminowego finansowania.

Biorąc pod uwagę ograniczenia w finansowaniu Polityki Spójności względem poprzednich lat należy zwrócić szczególną uwagę na znaczenie programów zarządzanych centralnie przez Komisję Europejską. Z drugiej strony zwiększenie efektywności wykorzystania dostępnych środków UE wymaga wzmocnienia powiązania interwencji dokonywanych z udziałem środków UE z krajowym systemem finansowania rozwoju. Pełne wykorzystanie dostępnych narzędzi doprowadzi do zapewnienia efektu synergii z działaniami przewidzianymi do realizacji w ramach celów polityki w niniejszym programie. W ramach poszczególnych CP podstawowymi instrumentami zapewniającymi komplementarność i synergię są:

- CP2 - COSME oraz LIFE a także CEF Energy. Programy te będą się skupiały na interwencji w zakresie ochrony środowiska, zmian klimatu oraz połączeń transeuropejskich sieci energetycznych.
- CP3 - CEF. Celem tego instrumentu jest poprawa kluczowej infrastruktury transportowej leżącej na korytarzach TEN-T.
- CP4 - EU4HEALTH, ERASMUS, HORYZONT 2020, LIFE. Ich działania będą skupiały się na uzupełnianiu interwencji z poziomu krajowego.

WYZWANIA ZIDENTYFIKOWANE W ZALECENIACH UE I STRATEGIACH

Wyzwania dla Polski na perspektywę 2021-2027 zostały określone przez KE i przyjęte przez Radę UE w Zaleceniach z dnia 5 czerwca 2019 r.³⁵ Natomiast szczegółowe priorytety inwestycyjne w

³⁵ Zalecenia Rady w sprawie krajowego programu reform Polski na 2019 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez

poszczególnych obszarach zostały zidentyfikowane w Załączniku D do Sprawozdania Krajowego z lutego 2019.³⁶

Sektor energii zdaniem KE wymaga transformacji w kierunku niskoemisyjnym, w tym poprawy jakości powietrza. Głównymi kierunkami działań wskazanymi przez KE są: gruntowna termomodernizacja budynków, zastąpienie kotłów na paliwa kopalne instalacjami o niskim poziomie emisji, zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii wraz z powiązaną infrastrukturą.

W obszarze środowiska KE widzi dalszą potrzebę promowania zrównoważonej gospodarki wodnej i wspierania przystosowania się do zmian klimatu. Zaznacza również konieczność przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz uznaje za zasadne dalsze wspieranie działań sprzyjających ochronie przyrody i różnorodności biologicznej.

Zalecenia KE w obszarze transportu dotyczą ukierunkowania inwestycji w szczególności na jego zrównoważony charakter. Wskazane obszary priorytetowe odnoszą się do rozwijania zrównoważonej multimodalnej mobilności, w tym do sieci TEN-T i połączeń transgranicznych.

W obszarze zdrowia konieczna jest poprawa dostępności, odporności i skuteczności systemu ochrony zdrowia, m.in. przez zapewnienie wystarczających zasobów. Tym samym niezbędna jest realizacja inwestycji infrastrukturalnych wyrównujących różnice geograficzne w dostępie do opieki zdrowotnej.

W zakresie CP5 zalecenia KE dotyczą wsparcia zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich i wiejskich.

Wyzwania dla Polski wynikają również ze Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), która jest główną, krajową strategią rozwojową, określającą podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju. Szczegółowe cele i wyzwania określają strategie sektorowe.

WYZWANIA W ZAKRESIE ZDOLNOŚCI ADMINISTRACYJNYCH

Kontynuacja dotychczasowych inwestycji oznacza zaangażowanie beneficjentów i instytucji pełniących te funkcje w poprzednich perspektywach finansowych UE. Mając odpowiednie doświadczenie, beneficjenci będą umiejętnie współpracować z instytucjami wdrażającymi, korzystać z uproszczeń i w efekcie sprawniej realizować projekty. W ramach programu planuje się kontynuację działań mających na celu podnoszenie zdolności administracyjnych zarówno beneficjentów, jak i instytucji zaangażowanych we wdrażanie środków UE.

Zapisy rozporządzenia ogólnego (CPR) na lata 2021-2027 wprowadzają zmianę charakteru warunkowości podstawowej w kierunku warunkowości on-going (spełnienie należy zapewnić i monitorować przez cały okres perspektywy). Oznacza to zmianę charakteru działań jednostki odpowiedzialnej za spełnienie warunku podstawowego, polegającą na ustanowieniu procedur zapewniających implementację warunku podstawowego w sposób ciągły.

Polskę programu konwergencji na 2019 r.; COM(2019) 521 final

³⁶ Country Report Poland 2019; SWD(2019)1020 final

Planowane są jednocześnie kolejne działania administracji rządowej mające na celu uelastycznienie systemu zamówień publicznych w celu zmniejszenia ryzyka występowania szeregu problemów w realizacji projektów. Jednocześnie, administracja rządowa będzie kontynuowała działania mające na celu dalsze wzmacnianie instytucjonalne podmiotów zaangażowanych w proces wydawania decyzji administracyjnych, pozwoleń itp. w toku realizacji inwestycji.

W odniesieniu budowy gospodarki niskoemisyjnej wymagana jest aktywność różnych grup podmiotów, w tym także przez mniejszych takich jak MŚP, małe jednostki samorządu terytorialnego oraz różnego rodzaju klastry i spółdzielnie (w tym mieszkaniowe i energetyczne), które zazwyczaj nie mają wystarczającego potencjału kadrowego do uczestniczenia w projekcie. W związku z powyższym, istnieje potrzeba uproszczenia zasad aplikowania o dofinansowanie, w tym uproszczenie wzoru wniosków o dofinansowanie, ograniczenia liczby załączników do ww. wniosku oraz wprowadzenie większej elastyczności w zakresie poprawy/uzupełnienia wniosku. Dalsze uproszczenia w ramach poszczególnych działań przyniosłoby rozliczanie wydatków dla niektórych kategorii wydatków metodami uproszczonymi, w tym pomocą stawki ryczałtowej (flat-rate) w tych grupach projektów, gdzie występuje znaczna powtarzalność uwarunkowań finansowych projektów i gdzie powyższa kwestia nie narusza przepisów w zakresie pomocy publicznej.

Wyzwania demograficzne

Zgodnie z diagnozą zawartą w SOR, jednym z najważniejszych wyzwań dla rozwoju kraju są niekorzystne trendy demograficzne, które przejawiają się ujemnym przyrostem naturalnym, spadkiem udziału osób w wieku aktywności zawodowej oraz szybkim wzrostem udziału osób starszych w całej populacji, a także dużym odsetkiem migracji wewnętrznych i zewnętrznych, pogłębiających ww. procesy. Starzejące się społeczeństwo oznacza m.in. możliwy spadek tempa wzrostu produktywności, wzrost udziału wydatków na opiekę zdrowotną i długotrwałą opiekę nad osobami w zaawansowanym wieku, a tym samym ograniczenie puli środków na inwestycje. Mniejsza liczba osób młodych może ponadto wpłynąć na poziom kreatywności społeczeństwa, a więc i na innowacyjność gospodarki.

Niekorzystne zmiany demograficzne prowadzą zarówno do przeobrażeń na rynku pracy, jak i do zmiany struktury gospodarki. Odpływ młodych, dobrze wykształconych osób do dużych aglomeracji miejskich lub poza granice kraju już powoduje efekt wymywania zasobów kapitału ludzkiego i utratę przez część regionów potencjału intelektualnego, skutkując zmniejszaniem ich szans rozwojowych.

Zmiany liczby ludności mają wpływ na zapotrzebowanie na różnego rodzaju usługi, w tym infrastrukturę transportową czy zdrowotną, a w konsekwencji wpływ na lokalne rynki pracy.

W ramach przyjętego w strategii modelu rozwoju, tj. tzw. rozwoju odpowiedzialnego, realizowane działania inwestycyjne będą ukierunkowane na wzmacnianie terytorialnych potencjałów rozwojowych i specjalizacji, tak aby poprzez aktywizację gospodarczą, rozwój lokalnych rynków pracy i mobilizacji zawodowej mieszkańców możliwe było zatrzymanie negatywnych trendów demograficznych rejestrowanych na części obszarów Polski.

W kontekście wyzwań demograficznych, największe i bezpośrednie znaczenie będą miały działania podejmowane w obrębie systemu opieki zdrowotnej. Powinny one przyczynić się do dłuższej

aktywność zawodowej Polaków i Polek, poprawienia jakości i dostępu do usług oraz lepszego dopasowania opieki do zmieniających się wyzwań. Ogromnym wyzwaniem dla systemu ochrony zdrowia pozostaje problem starzejącego się społeczeństwa. Konieczne jest dostosowanie systemu ochrony zdrowia do struktury i potrzeb obywateli, w szczególności w zakresie opieki długoterminowej. Obszar ten wymaga podjęcia zdecydowanych działań zwiększających jego dotychczasowy potencjał infrastrukturalny oraz kadrowy. W związku z rosnącymi potrzebami w zakresie opieki długoterminowej, należy przekształcić część łóżek szpitalnych na łóżka opieki długoterminowej, paliatywnej oraz hospicyjnej.

Działania inwestycyjne podejmowane w obszarze infrastruktury transportu zrównoważonego, gospodarki niskoemisyjnej i zasobooszczędnej oraz ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu będą wpisywać się w model rozwoju odpowiedzialnego, który co do zasady pozostaje neutralny wobec wyzwań demograficznych. Odpowiedzialne podejmowanie decyzji inwestycyjnych będzie oznaczało takie zaspokajanie potrzeb, aby nie umniejszać szans rozwojowych przyszłych pokoleń, co oznacza położenie szczególnego nacisku na prowadzenie działań zgodnie z wymogami rozwoju zrównoważonego, uwzględniających min. wyzwania i trendy demograficzne. Zasada ta będzie szczególnym wyznacznikiem wszystkich działań podejmowanych w ramach programu.

WNIOSKI Z DOTYCHCZASOWYCH DOŚWIADCZEŃ

Aby zminimalizować ryzyko występowania problemów w projektach infrastruktury liniowej (wzrost kosztów i opóźnień w realizacji) podjęto szereg inicjatyw, mających na celu umożliwienie aktualizacji przedmiarów i waloryzacji wynagrodzeń, np. wdrożono stosowne zmiany w prawie budowlanym i prawie zamówień publicznych, czy rozszerzono stosowanie „niebieskiej księgi”³⁷. W celu ograniczenia sytuacji długotrwałych procesów wydawania przez odpowiednie organy decyzji administracyjnych, wprowadzono wsparcie (m. in. poprzez finansowanie wynagrodzeń pracowników) dla ww. organów np. nadzorujących inwestycje pod kątem zgodności z prawem budowlanym oraz pod kątem archeologicznym.

Jednocześnie, w celu motywowania kluczowych beneficjentów do realizacji projektów zgodnie z przyjętymi harmonogramami, wdrożono system premiowania efektywności ich działania poprzez powiązanie dostępności dla nich części środków w ramach pomocy technicznej z postępami we wdrażaniu poszczególnych działań.

Problemem w sektorze energetyki było finansowanie sieci ciepłowniczych w ramach systemów, które nie posiadają jeszcze statusu „efektywnego energetycznie systemów ciepłowniczego”. Ze względu na prawne ograniczenia udzielania pomocy publicznej na rozbudowę lub modernizację ww. sieci, pojawiają się trudności w realizacji polityki poprawy jakości powietrza, której jednym z głównych elementów jest rozwój ciepłownictwa systemowego, w celu likwidacji lokalnych źródeł ciepła charakteryzujących się wysoką emisją zanieczyszczeń, w tym przede wszystkim pyłów zawieszonych

³⁷ Niebieskie Księgi dla projektów w sektorze transportu publicznego, infrastruktury drogowej oraz kolejowej są uzupełnieniem i doprecyzowaniem wytycznych Komisji Europejskiej oraz wytycznych krajowych w zakresie zagadnień związanych z przygotowaniem projektów inwestycyjnych w tym projektów generujących dochód i projektów hybrydowych na lata 2014-2020 w zakresie analizy kosztów i korzyści. W ich zakres wchodzi zagadnienia dotyczące analizy ekonomiczno-społecznej, analizy finansowej, oceny ryzyk w projekcie oraz jego wpływu na zatrudnienie.

PM10 i PM2,5, B(a)P odpowiedzialnych za powstawanie tzw. niskiej emisji oraz emisji dwutlenku węgla do powietrza.

Doświadczenia poprzednich perspektyw wskazują na to, iż cele odnośnie kultury miały głównie charakter ekonomiczny, a w niewielkim stopniu uwzględniane były aspekty społeczne i kulturowe inwestycji. To podejście należałoby zmodyfikować, zwłaszcza w kontekście wyzwań, jakie niesie współczesny świat (przykładowo, podczas pandemii COVID-19 zaobserwowano duży popyt na kontakt z ofertą z kulturalną, także on-line; deklarowano również powrót do czytelnictwa). Konieczność mocniejszego uwzględnienia aspektów społecznych został także wskazany w rekomendacjach Raportu ETO pn. Unijne inwestycje w obiekty kultury – kwestia wymagająca lepszego kierunkowania działań i sprawniejszej koordynacji, (luty 2020).

Efekty wsparcia infrastruktury ochrony zdrowia przyczyniają się do zmniejszenia nierówności w dostępie do usług zdrowotnych, aczkolwiek system ochrony zdrowia w dalszym ciągu musi mierzyć się z wyzwaniami, jakimi są starzenie się społeczeństwa, poprawa efektywności opieki zdrowotnej oraz podatność systemu na wstrząsy spowodowane sytuacjami nadzwyczajnymi, jak pandemia COVID-19. Dodatkowo, w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 realizowane projekty inwestycyjne musiały odpowiadać na zidentyfikowane potrzeby zdrowotne w mapach potrzeb zdrowotnych. Ponadto inwestycje były poddawane szczegółowej ocenie celowości danego działania, m.in. poprzez ocenę w ramach systemu IOWISZ.

Doświadczenia z wdrażania projektów inwestycyjnych w niektórych sektorach, wskazują na liczne korzyści płynące z wykorzystania formuły partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Podstawową zaletą formuły PPP jest jej kompleksowość. Partner prywatny (czyli wykonawca wybrany zgodnie z określonymi procedurami) odpowiada nie tylko za projektowanie budowę i finansowanie (w całości lub w części) inwestycji, ale również za późniejsze zarządzanie infrastrukturą, za co otrzymuje wynagrodzenie. Dzięki temu formuła PPP zapewnia społeczeństwu dostęp do infrastruktury publicznej w długim okresie, przy zachowaniu umówionej jakości usług i standardów utrzymania. W ramach perspektywy finansowej 2014-2020 projekty PPP zostały z sukcesem zrealizowane m.in. w sektorach: gospodarki odpadami oraz efektywności energetycznej.

Mając powyższe na uwadze, w toku wdrażania programu, realizacja projektu w formule PPP będzie traktowana jako równorzędna formule tradycyjnej, a w przypadku niektórych sektorów (np. efektywności energetycznej), jako preferowana.

STRATEGIE MAKROREGIONALNE I STRATEGIE UE DLA REGIONU MORZA BAŁTYCKIEGO

Polska znajduje się w obszarze oddziaływania Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego (SUE RMB). SUE RMB, jak każda strategia makroregionalna UE opiera się na założeniach osiągnięcia wartości dodanej i synergii działań, które biorą się z pogłębienia współpracy i koordynacji działań poszczególnych państw w obszarach wspólnego zainteresowania.

Główne założenia tej Strategii to: ochrona morza (Save the sea), wzrost dobrobytu (Increase prosperity) i wzrost integracji regionu (Connect the region). Dla osiągnięcia celów SUE RMB nie przewidziano dodatkowych źródeł finansowania, natomiast dla wsparcia przedsięwzięć zgodnych z założeniami SUE RMB mogą być wykorzystane fundusze strukturalne i inwestycyjne UE, w tym środki

Programu. SUE RMB jest wdrażana poprzez plan działań, który może być aktualizowany w zależności od potrzeb i zmieniających się okoliczności.

Włączenie Programu w realizację strategii będzie przebiegać dwutorowo. W ramach Programu będą wybierane do dofinansowania projekty wpisujące się we wskazane w SUE RMB obszary priorytetowe. Jednak największe znaczenie dla makroregionu będą miały projekty, w których zaangażowani partnerzy (państwa członkowskie, regiony, gminy, organizacje pozarządowe itp.) będą prowadziły swoje działania we współpracy i koordynacji w zakresie odpowiednich polityk i ich źródeł finansowania. Strategia tworzy dla różnych podmiotów platformę współpracy i działań na rzecz ochrony morza i rozwoju całego makroregionu.

Cele Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego, które potencjalnie będą odgrywały największe znaczenie w realizacji działań Programu to:

1. Ochrona Morza, w tym:

1.1. Czystość wód morskich

1.2. Bogata i zdrowa przyroda

1.3. Czysta i bezpieczna żegluga

2. Region lepiej połączony, w tym:

2.1. Dobre warunki transportowe

2.2. Wiarygodne rynki energii

3. Wzrost dobrobytu, w tym:

3.4. Adaptacja do zmian klimatycznych, zapobieganie i zarządzanie ryzykiem.

UZASADNIENIE WYBORU CELÓW POLITYKI I CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH

Cel polityki	Cel szczegółowy	Uzasadnienie
2. „Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca ku gospodarce	2.1 promowanie efektywności energetycznej i redukcja emisji gazów cieplarnianych	Polska w polityce energetycznej kontynuuje kierunki wzrostu efektywności energetycznej gospodarki, w tym także zwiększenia udziału ocieplonych budynków mieszkalnych w całości zasobów mieszkaniowych oraz zmniejszenia liczby osób zamieszkujących w warunkach substandardowych ze względu na przeludnienie, zły stan techniczny lub brak instalacji technicznych. Przedsiębiorstwa są największym w Polsce konsumentem energii elektrycznej i jednym z najważniejszych konsumentów pozostałych nośników energetycznych. Ta grupa była w najmniejszym stopniu wspierana ze środków publicznych. Głównymi barierami realizacji projektów, szczególnie w MŚP, jest brak świadomości skali korzyści związanych z realizacją projektów, problem dostępności środków finansowych na ich realizację, niechęć do ryzyka

zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej”		związanego z wczesnym zastosowaniem nowych technologii i technik, niski priorytet dla produktów i usług efektywnych energetycznie wśród konsumentów, niedojrzały rynek usług energetycznych, a także w niektórych przypadkach oczekiwany krótki okres zwrotu z inwestycji (utrudnione pozyskanie dofinansowania bezzwrotnego). Pomimo wdrożenia przepisów dyrektywy 2012/27/UE do prawodawstwa polskiego, rynek usług energetycznych nie znajduje się w dojrzałej fazie, zaś firmy ESCO mają trudności z funkcjonowaniem. Obecnie z węgla kamiennego i brunatnego wytwarzane jest ok. 77% energii elektrycznej. Polska zmierza do zmniejszenia udziału ww. surowców do produkcji energii i w efekcie zmniejszenia emisji CO₂. Od wielu lat utrzymuje się niezadawalający stan powietrza. W sektorze bytowo-komunalnym wykorzystywane są do procesów spalania przestarzałe instalacje i urządzenia niespełniające norm emisyjnych oraz spalane są często odpady i słabej jakości paliwa stałe. Wynika to m.in. z sytuacji ekonomicznej oraz niedostatecznej świadomości społeczeństwa o wpływie ich działań na stan jakości powietrza i stan zdrowia. Poprawa stanu jakości powietrza stanowi jeden z priorytetów. Budowa i modernizacja systemów ciepłowniczych jest jednym z głównych elementów strategii walki z niską emisją na obszarach miejskich. Przyłączanie coraz większej liczby odbiorców do systemów ciepłowniczych należy do podstawowych typów projektów w zakresie redukcji emisji gazów cieplarnianych związanych z ogrzewaniem obiektów mieszkaniowych lub przemysłowych. Bariera jest brak odpowiedniej rentowności projektów na terenach o mniejszej gęstości zaludnienia lub o niewielkiej liczbie odbiorców przemysłowych, a także brak dostępu do środków finansowych na odpowiednim poziomie. W trosce o jak najbardziej efektywne wykorzystanie zasobów (w tym paliw) istnieje tendencja wymiany lub modernizacji dotychczasowych źródeł ciepła systemowego na źródła wysokosprawnej kogeneracji. Należy zakładać, że w najbliższych latach proces ten może objąć znaczną część źródeł wytwórczych w ciepłownictwie, w tym wykorzystujących OZE. Budowa źródeł wysokosprawnej kogeneracji jest kluczowa w zakresie efektywności energetycznej w elektroenergetyce i ciepłownictwie.
	2.2 promowanie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego	Przewiduje się, że udział OZE w ciepłownictwie i chłodnictwie będzie zwiększał się, podobnie w transporcie w produkcji energii elektrycznej netto. Aby ww. wzrost był możliwy, planuje się wsparcie odnawialnych źródeł energii w postaci kontynuacji obecnych i tworzenie nowych

	rozwoju	mechanizmów wsparcia i promocji Budowa źródeł OZE jest obok projektów w zakresie efektywności energetycznej, najważniejszym rodzajem inwestycji w zakresie budowy gospodarki niskoemisyjnej. W związku z szybkim przyrostem mocy w instalacjach OZE , charakteryzujących się dużą niestabilnością pracy, istotne jest, aby realizacja tego typu inwestycji mogła obejmować także budowę magazynów energii. Istotnym uwarunkowaniem dla rozwoju ciepła wytworzonego w OZE jest fakt, że zaledwie 20% systemów ciepłowniczych i chłodniczych spełnia wymogi efektywnego energetycznie systemu ciepłowniczego i chłodniczego (Country Report Poland 2019, s. 36), co tworzy znaczący potencjał dla rozwoju tego rodzaju źródeł.
	2.3 Rozwój inteligentnych systemów i sieci energetycznych oraz systemów magazynowania energii poza transeuropejską siecią energetyczną (TEN-E)	Rosną potrzeby rozwoju sieci przesyłowej i dystrybucyjnej związane z przyłączaniem nowych jednostek wytwórczych oraz jednostek o coraz większej mocy, rozwojem generacji rozproszonej, rozwojem elektromobilności, zwiększeniem udziału odbiorców końcowych w sterowaniu popytem. Wyjście naprzeciw potrzebom wymaga osiągnięcie standardu smart grid w sieci energii elektrycznej i działań w zakresie zmiany topologii sieci (domykanie do układów pętlowych, skracanie ciągów sieci średniego napięcia poprzez dogęszczenie stacji WN/SN), zmiany technologii sieci (przebudowy linii napowietrznych na kablowe, izolowanie sieci), zapewnienia sterowalności oraz wdrożenia systemów IT (wspieranie działania na sieci, analiza jej stanu i parametrów technicznych w czasie rzeczywistym) oraz wdrożenia inteligentnego opomiarowania u odbiorców. Stan sieci przesyłowej i dystrybucyjnej powoduje w dalszym ciągu wzrost odmów przyłączenia do sieci, w tym odnawialnych źródeł energii. Z tym związana jest konieczność zwiększenia przepustowości sieci przesyłowej, dla stworzenia nowych zdolności przyłączeniowych dla oze, w tym dla morskich farm wiatrowych. Wyzwaniem jest przystosowanie sieci średniego i niskiego napięcia do coraz większego poziomu generacji rozproszonej. Impulsem do rozwoju inteligentnych sieci elektroenergetycznych jest popularyzacja paliw alternatywnych w transporcie, w tym elektromobilności. Zwiększenie wykorzystania samochodów napędzanych paliwami alternatywnymi, w tym elektrycznych, wiąże się z rozbudową infrastruktury (w tym sieci bazowych) ładowania samochodów elektrycznych i tankowania CNG/LNG. Istotną kwestią jest obniżanie poziomu strat przesyłowych i wskaźników niezawodności dla wszystkich rodzajów napięć poprzez m.in. zastępowanie sieci napowietrznej liniami kablowymi. Obecnie systemowy

		czas trwania przerwy długiej w dostawach energii elektrycznej, wyznaczony w minutach na odbiorcę, jest jednym z najwyższych, a udział linii kablowych w liniach SN w Polsce (w 2017 r. ok. 26%) jednym z najniższych w Europie. Z uwagi na możliwość zoptymalizowania i zapewnienia stabilności pracy sieci rośnie znaczenie magazynowania energii elektrycznej. Magazyny energii. stanowią nowy, kluczowy rodzaj urządzeń stosowanych w inteligentnych sieciach elektroenergetycznych a barierami w rozwoju jest zbyt niska rentowność i/lub ograniczony dostęp do środków finansowych. W celu pełnego wykorzystania potencjału inteligentnych sieci elektroenergetycznych niezbędne są działania edukacyjno-promocyjne skierowane do odbiorców, przedsiębiorstw energetycznych i podmiotów otoczenia regulacyjnego, zwiększające świadomość wzajemnego oddziaływania na sieć podmiotów do niej przyłączonych i korzystających. Obszarem wymagającym inwestycji jest dystrybucja gazu, z uwagi na brak dostępności gazu w wielu obszarach Polski oraz utrzymujący się problem zanieczyszczenia powietrza z tzw. niskiej emisji. Zastępowanie indywidualnych źródeł ciepła, wykorzystujących paliwa stałe, niskiej jakości, źródłami na paliwo gazowe wzmocni walkę z tym zjawiskiem. Ponadto prognozowany wzrost krajowej konsumpcji gazu wynika z inwestycji w gazowe bloki kogeneracyjne (gaz ziemny stanowi często jedyną alternatywę dla paliw kopalnych), gazyfikacji nowych terenów oraz zastępowania gazem węglowych źródeł ciepła, wzrostu znaczenia gazu w transporcie drogowym i morskim, wzrostu roli gazu jako źródła energii zabezpieczającego (back-up) funkcjonowanie sektora energii niestabilnych źródeł odnawialnych. Zwiększanie udziału gazów zdekarbonizowanych pozwoli na dalsze ograniczenie emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń do atmosfery przez sektor ogrzewnictwa. Prognozowany wzrost konsumpcji gazu oraz zwiększeniu przesyłu w kontekście transgranicznym determinuje konieczność inwestycji w sieć przesyłową zasilającą sieć dystrybucyjną dla potrzeb kraju oraz państw regionu. Ponadto należy dążyć aby system gazowy stał się systemem inteligentnym tj. opartym nie tylko na nowoczesnej infrastrukturze transportującej paliwo, ale także funkcjonującej w oparciu o dedykowane technologie ICT.
--	--	--

	2.4 Promowanie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi, a także odporności, z uwzględnieniem podejść ekosystemowych	Jednym z kluczowych wyzwań krajów leżących na kontynencie europejskim jest dostosowanie się do zmieniającego się klimatu. Zgodnie z prognozą dla Polski zawartą w dokumencie „Polityka Ekologiczna Państwa 2030 (PEP)”³⁸, najpowszechniejszymi niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi w kolejnym dziesięcioleciu będą fale upałów z tendencją do wydłużania czasu ich występowania oraz intensywne opady deszczu, powodujące lokalne zalania oraz podtopienia, a także powodzie miejskie oraz susze.. Wysoki poziom urbanizacji w Polsce oznacza, że zmiany klimatu będą miały istotny wpływ na dynamikę rozwoju miast, a tym samym na jakość życia ich mieszkańców. Nasilenie się negatywnych zjawisk pogodowych i kataklizmów, w szczególności powodzi, suszy, porywistych wiatrów, deszczów nawalnych, będzie skutkowało stratami w wymiarze gospodarczym (przede wszystkim niszczenie infrastruktury technicznej oraz straty w sektorze rolnictwa i leśnictwa), społecznym (narażenie życia, zdrowia i mienia), jak i przyrodniczym (negatywny wpływ na ekosystemy i różnorodność biologiczną). Anomalie pogodowe pogłębią również ogólnokrajowy problem jakim jest ograniczony dostęp ludności do wody do spożycia odpowiedniej jakości. Obserwowane na przestrzeni ostatnich dekad nasilanie się na terenie Polski ekstremalnych zjawisk pogodowych i hydrologicznych wiąże się z koniecznością podejmowania zarówno działań prewencyjnych w zakresie adaptacji do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i odporności na klęski żywiołowe, jak i działań związanych z usuwaniem skutków tych zjawisk.
	2.5 Promowanie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	Ze względu na gospodarcze i środowiskowe znaczenie dobrego stanu wód, przewidywane zmiany klimatu oraz rosnącą antropopresję na środowisko, jakość oraz dostępność zasobów wód powierzchniowych i podziemnych będą jednym z najważniejszych środowiskowych uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. Na przestrzeni ostatnich lat odnotowywany jest postęp w zakresie rozwoju infrastruktury komunalnej oraz liczby ludności korzystającej z ulepszonego systemu oczyszczania ścieków komunalnych, co jest efektem realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych i jego kolejnych aktualizacji. Niemniej istnieje konieczność dalszego wspierania tego rodzaju przedsięwzięć, które przyczyniają się do wypełnienia przez kraj zobowiązań wynikających z Dyrektywy 91/271/EWG .

³⁸ <http://monitorpolski.gov.pl/MP/2019/794>

	2.6 Promowanie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym i gospodarkę zasobooszczędną	Koncepcja gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ) odnosi się do wszystkich etapów cyklu życia produktu, i jak wyrażono w Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie monitorowania gospodarki o obiegu zamkniętym stanowi szansę na zapewnienie bardziej zrównoważonego rozwoju gospodarki w Unii Europejskiej. W Polsce wciąż niewystarczająca jest świadomość uwarunkowań realizacji koncepcji gospodarki o obiegu zamkniętym. GOZ wymaga zwiększenia świadomości mieszkańców i przedsiębiorców w zakresie sposobów postępowania z odpadami oraz w zakresie bardziej ekologicznego świadczenia usług i produkcji dóbr. Jako zasób nieodnawialny traktować należy również powierzchnię ziemi podlegającą degradacji lub zanieczyszczeniu wskutek działalności gospodarczej i związanych z nią emisji. Dlatego konieczne są działania w tym zakresie. Przejsie z gospodarki linearnej ku idei gospodarki cyrkularnej obejmować będzie promowanie racjonalizacji wykorzystania powierzchni ziemi oraz przywrócenie do użytkowania terenów zdegradowanych lub zdewastowanych. Przedmiotowe działanie przyczyni się do ograniczenia skali negatywnego dla środowiska naturalnego zjawiska tzw. „rozlewania się miast” (tzw. eksurbanizacja, urban sprawl) poprzez zmniejszenie negatywnego wpływu działalności człowieka na tereny dotychczas nieobjęte jego działalnością (zatrzymanie antropopresji głównie na terenach miejskich).
	2.7 Wzmacnianie ochrony przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich form zanieczyszczenia	Różnorodność biologiczna stanowi dziedzictwo Polski, a jej zachowanie jest warunkiem zapewnienia dostępu do bogactwa przyrody dla przyszłych pokoleń. Zaburzenie stabilności ekosystemów może doprowadzić do wielopłaszczyznowych negatywnych skutków dla gospodarki i społeczeństwa. Polska posiada wartościowe zasoby przyrodnicze, w tym dużą różnorodność biologiczną, jednak nadal niezbędne jest przeciwdziałanie czynnikom i zjawiskom negatywnie oddziałującym na jej stan.
	2.8 Promowanie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej w ramach przejścia na gospodarkę zeroemisyjną	Funkcjonujące wzorce mobilności, wykorzystujące transport prywatny przyczyniają się do powstawania kongestii w miastach na nieprzystosowanej do tej skali ruchu drogowego infrastrukturze, jak również wzrostu zanieczyszczeń powietrza oraz poziomu hałasu. Wśród 14 polskich miast ujętych w międzynarodowym badaniu natężenia ruchu drogowego w

		miastach³⁹, w 12 z nich poziom zatłoczenia (liczony jako średni czas przejazdu drogami w mieście) wzrósł w porównaniu do 2017 r. W Polsce stały wzrost przejazdów samochodami osobowymi w miastach wynika z rosnącego od lat (szczególnie od 2004 r.) parku pojazdów osobowych, z dominującym udziałem mocno wyeksploatowanych pojazdów z importu, niespełniających aktualnych norm emisji spalin. Z drugiej strony suburbanizacja miast, za którą nie nadąża rozwój transportu publicznego, wymusza korzystanie z pojazdów indywidualnych przy codziennych dojazdach do pracy, szkoły itp., potęgując problemy transportowe stanowiące jedną z barier rozwojowych miast. Wyzwaniem jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju miast, równoważącego aspekt ekonomiczny, środowiskowy i społeczny. Należy zatem nadal podejmować działania czyniące publiczny transport zbiorowy bardziej konkurencyjnym w stosunku do komunikacji samochodowej, promować aktywną mobilność oraz dążyć do zrównoważonego, odpowiadającego na potrzeby mieszkańców modelu transportu w mieście. Umożliwi to przynajmniej częściowe przejęcie przez transport publiczny, ruch rowerowy oraz pieszy indywidualnego ruchu samochodowego. Rozbudowana przestrzennie i dobra jakościowo oferta niskoemisyjnego transportu publicznego dostępnego dla wszystkich użytkowników, a także promowanie zdrowego sposobu przemieszczania się (infrastruktura rowerowo-pieszna) są szansą na realizację w miastach celów polityki UE w obszarze klimatu, środowiska, energii oraz społecznym (zdrowie, dostępność do usług i do miejsc pracy).
3. Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności	3.1 Rozwój inteligentnej, bezpiecznej, zrównoważonej i intermodalnej sieci TEN-T odpornej na zmiany klimatu	Polska jest na 65 miejscu pod względem jakości infrastruktury drogowej, a na 45 miejscu pod względem efektywności usług kolejowych, wśród krajów objętych rankingiem Światowego Forum Ekonomicznego.⁴⁰ Istniejące różnice wpływają na oddziaływanie transportu na środowisko, jakość życia i bezpieczeństwo transportu (niezawodność i wypadkowość). Polski system transportowy jest elementem systemu transportowego UE, opartego o sieć TEN-T. Inwestycje na sieci TEN-T w Polsce przyniosą pozytywne efekty także w wymiarze europejskim, wypełniając cele Rozporządzenia UE

³⁹ Raport Traffic Index 2018. https://www.tomtom.com/en_gb/traffic-index/ranking

⁴⁰ World Economic Forum. Insight Report. The Global Competitiveness Report 2019. Poland. Index Component: 2nd pillar: Infrastructure. Transport infrastructure. (str. 467). http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

		określającego warunki jakościowe i przebieg sieci TEN-T w horyzoncie 2030 i 2050 r.⁴¹ Poprawa dostępności transportowej wpłynie także na konkurencyjność kraju i jego regionów, jak również przełoży się na poprawę warunków otoczenia biznesowego przedsiębiorców prowadzących wymianę handlową z partnerami krajowymi i zagranicznymi oraz rozwój turystyki. Efektem będzie też upłynnienie i przeniesienie części ruchu z odcinków o dużej kongestii i uciążliwym oddziaływaniu na przyrodę i człowieka, na wysokoprzepustową infrastrukturę TEN-T spełniającą warunki ochrony środowiska, w tym na infrastrukturę kolejową. Przybliży to państwa członkowskie do osiągnięcia celów polityki transportowej Unii Europejskiej określonej w Białej Księdze KE z 2011 r.⁴²
	3.2 Rozwój i udoskonalenie zrównoważonej, inteligentnej i intermodalnej mobilności odpornej na zmianę klimatu na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do sieci TEN-T i mobilności transgranicznej	Zmniejszanie dysproporcji rozwojowych UE wymaga poprawy dostępności transportowej jej całego obszaru, w tym terenów najslabiej skomunikowanych, leżących poza siatką głównych połączeń transportowych. Polska przestrzeń wciąż nie jest w pełni spójna wewnętrznie. Na koniec 2019 r. 36% sieci dróg krajowych wymagało przeprowadzenia różnego rodzaju modernizacji i remontów, w tym ponad jedną trzecią wszystkich potrzeb remontowych stanowiły zabiegi, które należało wykonać natychmiast. Polityka zrównoważonego rozwoju powinna umożliwić wyrównywanie szans rozwojowych osób i przedsiębiorców niezależnie od ich miejsca zamieszkania i funkcjonowania. Jednym z elementów tych działań jest poprawa skomunikowania słabiej dostępnych obszarów. Wymaga to budowy i podniesienia jakości istniejącej infrastruktury we Polsce, z powiązaniem między różnymi gałęziami transportu i innymi generatorami ruchu, co poprawi dostępność do podstawowych usług (ograniczy wykluczenie komunikacyjne), obniży ryzyko zaistnienia wypadków, zmniejszy presję transportu na środowisko oraz zwiększy konkurencyjność przedsiębiorców działających w obszarach poza główną siecią transportową. Wsparcie na rzecz poprawy mobilności poza TEN-T przyczyniać się będzie w warunkach polskich do budowy i odtwarzania połączeń na kierunkach dotąd zmarginalizowanych lub nieobsługiwanych, a także niezrealizowanych z powodu ograniczeń finansowych, w tym połączeń kolejowych o charakterze międzyregionalnym,

⁴¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej i uchylające decyzję nr 661/2010/UE.

⁴² BIAŁA KSIĘGA Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu – dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i zasobooszczędnego systemu transportu. Bruksela, dnia 28.3.2011 KOM(2011) 144 wersja ostateczna

		regionalnym i aglomeracyjnym. Spójny rozwój całej infrastruktury transportowej wymaga nie tylko wspierania poszczególnych jej poziomów, ale także zapewnienia ich wzajemnej komplementarności, tj. poprawy połączeń prowadzących do TEN-T. Umożliwi to pełniejsze wykorzystanie tej sieci dzięki zasileniu jej ruchem pasażerskim i towarowym z terenów poza obszarem jej bezpośredniego oddziaływania.
4. Bardziej inkluzywna Europa o silniejszym wymiarze społecznym wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	4.5 Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz promowanie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej	Pomimo wielu pozytywnych zmian w ostatnich latach, osiągniętych również dzięki zaangażowaniu funduszy UE, nadal identyfikuje się znaczącą potrzebę wspierania sektora ochrony zdrowia. Głównym wyzwaniem nadal pozostaje poprawa dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych świadczonych w oparciu o nowoczesną infrastrukturę. Analizy epidemiologiczne wskazują, że najczęstszymi przyczynami zachorowalności oraz zgonów Polaków są: choroby układu krążenia, nowotwory, choroby układu oddechowego oraz przyczyny zewnętrzne. Ww. schorzenia stanowią główne przyczyny absencji chorobowej i generują największe wydatki na świadczenia związane z niezdolnością do pracy, a także są powodem największych kosztów utraconej produktywności. Do istotnych problemów zdrowotnych szczególnie dotyczących osoby w wieku produkcyjnym należą również choroby i zaburzenia psychiczne. Obecnie schorzenia te stanowią jedną z najważniejszych przyczyn dezaktywacji zawodowej wśród osób dorosłych. Ponadto, szczególnie niepokojący jest rosnący trend zachorowań w grupie dzieci i młodzieży. Jednocześnie brakuje kompleksowego systemu leczenia tego rodzaju chorób obejmującego specjalistyczną infrastrukturę szpitalną zajmującą się diagnostyką i terapią, infrastrukturę zajmującą się długofalową terapią i prowadzeniem pacjentów o charakterze zdezynstytucjonalizowanym. Konieczna jest również wymiana sprzętu medycznego na bardziej nowoczesny, aby zapewnić lepsze możliwości diagnostyczne i terapeutyczne oraz umożliwić tworzenie nowych procedur i terapii przez wiodące ośrodki naukowo-badawcze. Niska jakość opieki specjalistycznej dedykowanej w szczególności matce i dziecku prowadzi do niskiej stopy zatrudnienia wśród osób młodych. Jednocześnie zagwarantowanie właściwej opieki medycznej noworodkom i dzieciom będzie przyczyniać się do zachowania w zdrowiu

		przyszłych zasobów pracy.
	4.6 Wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	Inwestycje w kulturę umożliwiają stworzenie odpowiednich warunków przyczyniają się do podnoszenia kompetencji społeczeństwa, rozwoju kontaktów społecznych, a tym samym zwiększenia integracji społecznej, podnoszenia kompetencji społeczeństwa, i zapobiegania marginalizacji poszczególnych grup społecznych. Jednocześnie realizacja projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i rozwoju instytucji kultury wpływa na koniunkturę gospodarczą, i przyczynia się do wzrostu gospodarczego poprzez podnoszenie atrakcyjności turystycznej, osiedleńczej i inwestycyjnej danych obszarów, a także poprawę sytuacji na rynku pracy. Dzięki zwiększonemu popytowi na pracowników rośnie zatrudnienie i płace, a w konsekwencji spada odsetek osób żyjących w ubóstwie i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Projekty dotyczące sektora kultury wpisują się w Europejski Filar Praw Socjalnych (EFPS), który opiera się na zobowiązaniu państw członkowskich do tworzenia Unii, która m.in. „chroni (...) dziedzictwo kulturowe i promuje różnorodność kulturową”. Inwestycje te wpływają na realizację zasad określonych w EFPS, zapewniając dostęp do podstawowych usług. Większa dostępność do infrastruktury i tym samym do oferty kulturalnej oraz działań edukacyjno-kulturalnych dla społeczeństwa stanowi istotny element wzmacniający rozwój społeczny oraz ograniczający poczucie wykluczenia społecznego. Obiekty zabytkowe są ważnym elementem zasobu danego obszaru, podnoszącym jego atrakcyjność turystyczną i definiującym w znacznym stopniu możliwości budowy marki w oparciu o przewagi konkurencyjne. Wykorzystanie ich potencjału dla rozwoju stanowi często jedyną szansę na przezwyciężenie negatywnych zjawisk społecznych i gospodarczych, dotykających te obszary. W powyższym kontekście ważne jest również wspieranie działalności instytucji przechowujących zbiory mające wyjątkową wartość i znaczenie dla dziedzictwa narodowego (instytucje wymienione w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego (Dz.U. 2012 poz. 797 z późn. zm). Obok materialnego zasobu dziedzictwa kulturowego, istotnym elementem kulturalnego potencjału rozwojowego jest działalność instytucji kultury. Dzięki realizowanej ofercie przyczyniają się one przede wszystkim do rozwoju społecznego - gospodarczego, sprzyjają włączeniu i integracji społecznej, w tym grup

		defaworyzowanych, wspierają procesy rewitalizacji społecznej. Wspieranie rozwoju tych instytucji ma istotne znaczenie z punktu widzenia budowania potencjału rozwojowego, uwarunkowanego specyfiką danego miejsca (zwiększenie atrakcyjności miejsca), jak i z punktu widzenia wzmacniania czynników rozwoju społeczno - gospodarczego (rozwój kapitału społecznego, kreatywności i, innowacyjności). Obok instytucji kultury istotną rolę odgrywają także placówki szkolnictwa artystycznego (publiczne szkoły i uczelnie). Pełnią one często rolę aktywnych aktorów odpowiedzialnych za dostarczanie społeczeństwu dóbr i usług kultury oferując m.in. przestrzeń dla wystaw i innych działalności kulturalnych czy prowadzenia koncertów. W wielu miejscach placówka szkolnictwa artystycznego jest istotnym ośrodkiem propagowania kultury i odgrywa kluczową rolę w zakresie integracji społecznej na poziomie lokalnym.
--	--	---

2. Cele

Cel polityki 2: Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca ku gospodarce zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej

Cel szczegółowy 2.1 Promowanie efektywności energetycznej i redukcja emisji gazów cieplarnianych

INTERWENCJE W RAMACH FUNDUSZY

Zakres interwencji

Efektywność energetyczna jest jednym z podstawowych działań na rzecz gospodarki niskoemisyjnej, który swoim zasięgiem powinien obejmować różne typy podmiotów, w tym m.in. różnej wielkości przedsiębiorstwa w sektorze energetyki, a także w sektorach przemysłu i usług oraz gospodarstwa domowe i instytucje publiczne. Dalsza poprawa efektywności energetycznej ma kluczowe znaczenie dla zmniejszania popytu na energię, w tym ciepło i tym samym na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych.

Mając powyższe na uwadze, wsparciu w ramach programu będą podlegać działania w zakresie podniesienia efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, obejmujące m.in. ocieplenie obiektu, wykorzystanie technologii odzysku ciepła, przyłączenie do sieci ciepłowniczej lub gazowej, instalację nowych niskoemisyjnych lub odnawialnych źródeł ciepła lub energii elektrycznej na potrzeby własne, wymiany oświetlenia na bardziej energooszczędne, urządzeń umożliwiających indywidualne rozliczenie kosztów dostarczonego ciepła lub chłodu wyposażonych w funkcje zdalnego odczytu oraz zastosowanie systemów zarządzania energią w budynku (BMS) a także modernizację systemów wentylacji i klimatyzacji.

Dla sektora przemysłu i usług wsparcie skierowane będzie na modernizację energetyczną budynków zakładowych, podniesienie efektywności energetycznej procesów wytwórczych, zwiększenie efektywności energetycznej systemów obiegu mediów w zakładzie (np. systemu zimnej lub gorącej wody, systemu sprężonego powietrza lub systemu wentylacji), ciągów transportowych i zwiększanie efektywności energetycznej systemów pomocniczych, w tym np. kotłowni, układów odzysku ciepła z procesów przemysłowych lub oświetlenia oraz instalację urządzeń OZE.

Osiągane poziomy efektywności energetycznej liczone będą kumulatywnie, tj. uwzględniając dotychczas przeprowadzone modernizacje podnoszące klasę energetyczną. W ramach sektora energetycznego interwencja powinna również dotyczyć rozwoju skojarzonej produkcji energii elektrycznej i ciepła w procesie wysokosprawnej kogeneracji (w tym także energii elektrycznej, ciepła i chłodu w procesie trigeneracji) oraz rozwoju systemów ciepłowniczych i chłodniczych, w tym także magazynów ciepła. Dla tego drugiego rodzaju infrastruktury, głównymi źródłami ciepła powinno być ciepło ze źródeł kogeneracyjnych, źródeł odnawialnych (w tym z odpadów), ciepło odpadowe z procesów przemysłowych lub kombinacja wyżej wymienionych. W zakresie wysokosprawnej kogeneracji wsparcie powinno być dedykowane jednostkom wytwórczym OZE (np. wykorzystujących biomasę lub biogaz) a także pozostałym niskoemisyjnym jednostkom wytwórczym (wykorzystującym np. paliwa gazowe, w tym gaz ziemny zgodnie z art.6.1.h (i) rozporządzenia ERFD/CF lub odpadowe), o ile nie przewidziano dla nich dofinansowania w innych priorytetach programu. Ponadto, wspierana będzie modernizacja już istniejącej sieci w kierunku poprawy efektywności energetycznej oraz realizacja projektów związanych z rozwojem systemów ciepłowniczych.

W ramach programu wsparcie mogą otrzymać nieefektywne systemy ciepła i chłodu, które osiągną status efektywnego systemu ciepłowniczego w rozumieniu art.2 pkt 41) Dyrektywy 2012/27/UE o efektywności energetycznej z dnia 25 października 2012 r. . Zgodnie z art. 24 nowej Dyrektywy OZE termin na osiągnięcie ww.. statusu został wyznaczony na 31 grudnia 2025 .

Uzupełniając, w celu dalszego podnoszenia wiedzy w zakresie efektywności energetycznej, środki będą również przeznaczone na kontynuację ogólnopolskiego systemu wsparcia doradczego dla sektora publicznego i mieszkaniowego oraz przedsiębiorstw w zakresie efektywności energetycznej, OZE i gospodarki niskoemisyjnej. Pomoc obejmowałaby prowadzenie działań szkoleniowo-doradczych i zwiększenia świadomości społeczeństwa, w tym grup, dla których dedykowane jest wsparcie w ramach niniejszego programu.

W ramach celu szczegółowego możliwa jest realizacja projektów o charakterze pilotażowym. Wybór realizatora projektu pilotażowego nastąpi w trybie niekonkurencyjnym .

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Mogą być także uwzględniane dodatkowe elementy, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. zieleń, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Główne grupy docelowe

Z uwagi na to, że interwencja będzie miała charakter horyzontalny i dotyczyła całego kraju, grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy korzystający ze wspartej infrastruktury, zarówno przedsiębiorcy, jak i osoby fizyczne.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach priorytetu będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Polityki energetycznej Polski. Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Projekty przyczyniają się do realizacji celów unii energetycznej, w tym także do zapewnienia funkcjonowania wewnętrznego rynku energii, zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii w UE, promowania efektywności energetycznej i oszczędności energii, dekarbonizacji gospodarki i przejścia na gospodarkę niskoemisyjną zgodnie z porozumieniem paryskim oraz promowania rozwoju nowych i odnawialnych form energii, aby lepiej dostosować cele w zakresie zmiany klimatu do nowej struktury rynku i lepiej je z tym rynkiem zintegrować.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W odniesieniu do wybranych obszarów w ramach celu szczegółowego rozważa się wsparcie w formie instrumentów finansowych. Ostateczne rozstrzygnięcie o zakresie i formie wsparcia zostanie podjęte po przeprowadzeniu analizy, zgodnie z art. 52.3 Rozporządzenia ogólnego.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.1				RCO 18 - Dwellings with improved energy performance			
					RCO 19 - Public buildings with improved energy performance			
					RCO 20 - District heating and cooling network lines newly constructed or improved			
					RCO 104 - Number of high efficiency co-generation units			
					RCO123 - Dwellings benefitting from natural gas-fired boilers and heating systems replacing solid fossil fuels based installations			
					RCO 97 – Renewable energy communities supported*			

Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.1				RCR 26 - Annual primary energy consumption (of which: dwellings, public buildings, enterprises, other) ⁴³						
					RCR 29 - Estimated greenhouse gas emissions*						
					RCR 105 - Estimated greenhouse emissions by boilers and heating systems converted from solid fossil fuels to gas						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

⁴³ Breakdown not requested for programming but only for reporting

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 2.2 Promowanie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju

Zakres interwencji

Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii jest drugim, obok promowania efektywności energetycznej, filarem budowy gospodarki niskoemisyjnej. Z uwagi na znaczny potencjał wykorzystania różnych rodzajów energii odnawialnej, ważne jest, aby ich rozwój następował w sposób harmonijny i zrównoważony, tzn. dotyczył różnych technologii wykorzystania OZE i jednocześnie był zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju. Rozwój OZE powinien opierać się na uwarunkowaniach lokalnych oraz potencjale dostępnych zasobów. Planowane wsparcie będzie dotyczyło instalacji do produkcji energii elektrycznej oraz instalacji do produkcji energii cieplnej wraz z magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE oraz przyłączeniem do sieci.

Istotny wpływ na skalę i sposób wykorzystania OZE będzie mieć także postęp w zakresie technologii OZE, jak i w zakresie technologii magazynowania energii (w szczególności z uwagi na różny stopień sterowalności produkcji). W przypadku OZE w sektorze ciepłownictwa, rozwój wykorzystania technologii magazynowania ciepła pozwala na bardziej efektywne dopasowanie wielkości źródła do wielkości i profilu zapotrzebowania oraz ogranicza potrzebę wykorzystania źródeł szczytowych.

Magazyny energii lub ciepła działające na potrzeby danego źródła, mogą stanowić element projektu zwiększającego produkcję energii z OZE.

Coraz większy udział OZE w strukturze produkcji energii elektrycznej wpływa na konieczność wzmocnienia infrastruktury elektroenergetycznej. Z uwagi na niedostateczny poziom rozwoju sieci elektroenergetycznej przewiduje się, że wsparcie zostanie skierowane na projekty dotyczące budowy oraz przebudowy sieci umożliwiających przyłączanie jednostek wytwarzania energii z OZE do sieci. Wsparcie przyłączania OZE do sieci uwzględniać będzie również przebudowę sieci w zakresie niezbędnym dla właściwego funkcjonowania przyłącza, tak aby możliwe było przyłączenie zgłoszonych operatorowi mocy OZE.

Elementem uzupełniającym projektu mogą być działania edukacyjno-informacyjne dotyczące zielonej energii.

W ramach celu szczegółowego możliwa jest realizacja projektów o charakterze pilotażowym. Wybór realizatora projektu pilotażowego nastąpi w trybie niekonkurencyjnym.

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Dodatkowe elementy mogą być uwzględniane, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. np punkty ładowania pojazdów wraz z infrastrukturą kanałową, zieleń, usuwanie barier architektonicznych, , elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Główne grupy docelowe

Z uwagi na to, że interwencja będzie miała charakter horyzontalny i dotyczyła całego kraju, grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy korzystający ze wspartej infrastruktury.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Polityki energetycznej Polski. Będą uwzględniały

specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Projekty przyczyniają się do realizacji celów unii energetycznej, w tym także do zapewnienia funkcjonowania wewnętrznego rynku energii, zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii w UE, promowania efektywności energetycznej i oszczędności energii, dekarbonizacji gospodarki i przejścia na gospodarkę niskoemisyjną zgodnie z porozumieniem paryskim oraz promowania rozwoju nowych i odnawialnych form energii, aby lepiej dostosować cele w zakresie zmiany klimatu do nowej struktury rynku i lepiej je z tym rynkiem zintegrować.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W odniesieniu do wybranych obszarów w ramach celu szczegółowego rozważa się wsparcie w formie instrumentów finansowych. Ostateczne rozstrzygnięcie o zakresie i formie wsparcia zostanie podjęte po przeprowadzeniu analizy, zgodnie z art. 52.3 Rozporządzenia ogólnego.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.2				RCO 22 - Additional production capacity for renewable energy (of which: electricity, thermal) ^{44*}			

Wskaźniki rezultatu

⁴⁴ Breakdown not requested for programming but only for reporting

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.2				RCR 31 - Total renewable energy produced (of which: electricity, thermal) ^{45*}						
					RCR 32 - Additional operational capacity installed for renewable energy*						
					RCR 29 - Estimated greenhouse gas emissions*						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

⁴⁵ Breakdown not requested for programming but only for reporting

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 2.3 Rozwój inteligentnych systemów i sieci energetycznych oraz systemów magazynowania energii poza transeuropejską sieć energetyczną (TEN-E)

Zakres interwencji

Inteligentne sieci elektroenergetyczne

W ramach inwestycji dotyczących sieci elektroenergetycznych na wszystkich rodzajach napięć kluczowe jest zastosowanie rozwiązań technicznych oraz cyfrowych umożliwiających rozwijanie inteligentnych systemów elektroenergetycznych. Sieci inteligentne pozwalają na lepsze zarządzanie pracą źródeł rozproszonych, tworzenie potencjału dla rozwoju elektromobilności, ograniczanie strat w przesyłach, podniesienie niezawodności przesyłu i dystrybucji przy zapewnieniu bezpieczeństwa cyfrowego oraz tworzenie bodźców do oszczędzania energii elektrycznej dzięki wyposażeniu odbiorców w inteligentne liczniki umożliwiające śledzenie poziomu zużycia energii w czasie rzeczywistym. W przypadku projektów liniowych możliwa będzie budowa sieci kablowych zamiast linii napowietrznych.

Jednocześnie, z uwagi na fakt, że dalszy rozwój energetyki odnawialnej i elektromobilności jest w bardzo dużej mierze uwarunkowany kwestią zwiększania zdolności magazynowania energii elektrycznej, zasadne jest aby obejmować wsparciem również projekty dedykowane magazynowaniu energii.

W celu pełnego wykorzystania potencjału inteligentnych sieci elektroenergetycznych niezbędne są działania edukacyjno-promocyjne skierowane do odbiorców, przedsiębiorstw energetycznych i podmiotów odpowiedzialnych za otoczenie regulacyjne w tym zakresie.

Inteligentna infrastruktura gazowa

Inwestycje w infrastrukturę gazową przyczyniają się do redukcji emisji gazów cieplarnianych, poprawy jakości powietrza, promocji paliw alternatywnych oraz wsparcia dalszego rozwoju odnawialnych źródeł energii. Istotne są także inwestycje w rozbudowę, zmianę przeznaczenia, przekształcenie lub modernizację sieci przesyłowych i dystrybucyjnych gazu pod warunkiem, że inwestycje takie przygotowują te sieci na wprowadzenie do systemu gazów odnawialnych i niskoemisyjnych, takich jak wodór, biometan i gaz syntezowy, oraz umożliwiają zastąpienie instalacji zasilanych stałymi paliwami kopalnymi.

Kluczowym obszarem wymagającym inwestycji jest dystrybucja gazu, z uwagi na brak dostępności gazu w wielu obszarach Polski oraz utrzymujący się na tych obszarach problem zanieczyszczenia powietrza.

Wsparcie sektora dystrybucji gazu, rozumianego jako sieć dystrybucyjna na wszystkich rodzajach ciśnień oraz sieci lokalne wyposażone w lokalne stacje regazyfikacyjne LNG, będzie udzielane z uwypukleniem takich kwestii jak: rozwój cywilizacyjny niezgazyfikowanych terenów wiejskich i Polski Wschodniej, ograniczenie niskiej emisji (w tym pyłów zawieszonych PM_{2,5} i PM₁₀), promowanie gazu jako paliwa niskoemisyjnego w kontekście emisji CO₂ czy stabilizacja pracy odnawialnych źródeł energii.

W związku z planowaną rozbudową połączeń międzysystemowych ze wszystkimi sąsiednimi państwami członkowskimi UE oraz Ukrainą i wzrostem wolumenu przesyłanego gazu w kontekście transgranicznym a także dynamicznym wzrostem krajowej konsumpcji, konieczne są także inwestycje w gazową sieć przesyłową. Zapewni to prawidłowe funkcjonowanie krajowego systemu gazowego oraz innych państw regionu, a także umożliwi rozwój systemu dystrybucji. Planowane są projekty polegające na budowie, rozbudowie i modernizacji inteligentnych sieci gazowych na wszystkich rodzajach ciśnień, a także rozwój systemów dystrybucyjnych w oparciu o lokalne stacje LNG.

Wspierane projekty powinny zostać wybrane do 31 grudnia 2025 i nie mogą być fazowane w następnym okresie perspektywy finansowej.

W ramach celu szczegółowego możliwa jest realizacja projektów o charakterze pilotażowym. Wybór realizatora projektu pilotażowego nastąpi w trybie niekonkurencyjnym.

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Dodatkowe elementy mogą być uwzględniane, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. np. punkty ładowania pojazdów wraz z infrastrukturą kanałową, zieleni, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu). Polska dąży do wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów

określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Główne grupy docelowe

Z uwagi na to, że interwencja będzie miała charakter horyzontalny i dotyczyła całego kraju, grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy korzystający ze wspartej infrastruktury.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Polityki energetycznej Polski. Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Projekty przyczyniają się do realizacji celów unii energetycznej, w tym także do zapewnienia funkcjonowania wewnętrznego rynku energii, zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii w UE, promowania efektywności energetycznej i oszczędności energii, dekarbonizacji gospodarki i przejścia na gospodarkę niskoemisyjną zgodnie z porozumieniem paryskim oraz promowania rozwoju nowych i odnawialnych form energii, aby lepiej dostosować cele w zakresie zmiany klimatu do nowej struktury rynku i lepiej je z tym rynkiem zintegrować.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W ramach celu szczegółowego nie rozważa się wsparcia w formie instrumentów finansowych.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.3				RCO 23 - Digital management systems for smart energy systems			
					RCO 105 - Solutions for electricity storage			
					RCO 124 - Gas transmission and distribution network lines newly constructed or improved			

Wskaźniki rezultatu											
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.3				RCR 33 - Users connected to smart energy systems						
					RCR 34 - Roll-out of projects for smart energy systems						
					(RCR 105) Estimated greenhouse emissions by						

					boilers and heating systems converted from solid fossil fuels to gas						
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 2.4 Promowanie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi, a także odporności, z uwzględnieniem podejść ekosystemowych

Zakres interwencji

Zaobserwowane w ostatnich latach zmiany klimatyczne wymuszają przeprowadzenie szeregu przedsięwzięć mających na celu minimalizację negatywnych skutków tych zmian i ich oddziaływania na gospodarkę, środowisko oraz społeczeństwo. Będą to działania wynikające z podstawowych dokumentów strategicznych w obszarze środowiska, klimatu i gospodarki wodnej, dotyczące m.in. adaptacji obszarów miejskich do zmian klimatu, zwiększenia naturalnej retencji, renaturyzacji cieków wodnych i obszarów zależnych od wód, infrastruktury służącej zmniejszaniu skutków oraz zapobieganiu zjawiskom powodzi i suszy, systemów monitoringu, prognozowania i ratownictwa, opracowania dokumentów strategicznych i planistycznych oraz edukacji.

Jednym z kluczowych wyzwań, jakie stoją przed Polską jest adaptacja do zmian klimatu na obszarach miejskich. W związku z tym przewiduje się wsparcie projektów dotyczących opracowania oraz realizacji miejskich planów adaptacji do zmian klimatu, obejmujących m.in. zrównoważone i zaadaptowane do zmian klimatu systemy gospodarowania wodami opadowymi oraz zielono-niebieską infrastrukturę.

W zakresie gospodarowania wodami opadowymi wspierane będą systemy mające za zadanie zapobieganie podtopieniom i zalaniom oraz ograniczanie skutków tych zjawisk, zwiększenie odporności na ekstremalne zjawiska pogodowe (ulewy oraz powodzie błyskawiczne), spowolnienie odpływu oraz retencjonowanie wody wraz z systemami jej dystrybucji na okres suszy. Projekty takie mogą być łączone z projektami dotyczącymi zielono-niebieskiej infrastruktury.

Z uwagi na fakt, iż środowisko naturalne odgrywa istotną rolę dla zdrowia i życia mieszkańców miast, w ramach niniejszego celu szczegółowego przewidziano także działania związane z rozwojem powierzchni terenów pokrytych zielenią w miastach. Ma to szczególne znaczenie w związku z postępującym procesem silnej presji zabudowywania miast, kosztem istniejących tam obszarów biologicznie czynnych, a także „rozlewania” się miast, który często pomija aspekt środowiskowy. Zielona oraz zielono-niebieska infrastruktura lokalnie zasilana wodami opadowymi jest kluczowym elementem dla budowania odporności miast na negatywne skutki zmian klimatu, a w szczególności pozytywnie oddziałuje na regulowanie poziomu temperatury i łagodzi efekt lokalnych „wysp ciepła”. Zieleń w połączeniu z rozwiązaniami dotyczącymi gospodarki wodami opadowymi (przywracającymi cykl hydrologiczny) stanowi ochronę przed powodzią, zwiększa retencję wody deszczowej i roztopowej, wpływa na utrzymanie odpowiednich poziomów wód gruntowych oraz łagodzenie przebiegu ekstremalnych zjawisk pogodowych i ich skutków, przyczynia się do oczyszczania wód (biofiltracja), jak również poprawia jakość powietrza, co przekłada się na poprawę stanu zdrowia ludności.

Celem zapewnienia zrównoważonego rozwoju w zakresie gospodarki wodnej, przewidziano wsparcie systemów małej retencji oraz renaturyzacji przekształconych cieków wodnych i obszarów zależnych od wód. Ponadto działania będą skierowane na zapewnienie bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie suszy poprzez budowę, przebudowę lub remont urządzeń wodnych i infrastruktury towarzyszącej.

Istotnym wyzwaniem w kontekście zapewnienia właściwej gospodarki wodnej jest również zagwarantowanie dostępu ludzi do odpowiedniej jakości wody do spożycia, na co mają znaczący wpływ przedłużające się okresy suche będące skutkiem zmian klimatu. Częstotliwość susz w Polsce będzie się nasilała w nadchodzących latach, co niewątpliwie będzie skutkowało pogarszaniem się jakości i ilości wody, zarówno powierzchniowej, jak i z zasobów podziemnych, będącej źródłem wody do spożycia. W związku z powyższym przewiduje się wsparcie na budowę i modernizację infrastruktury niezbędnej do ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia w uzasadnionych adaptacjach do zmian klimatu przypadkach, w tym m.in. działań związanych z ograniczaniem strat wody, zarządzaniem oraz zapewnieniem właściwego bezpieczeństwa dostarczania wody.

Wsparcie będzie kierowane również na rzecz opracowania lub aktualizacji dokumentów strategicznych/planistycznych wymaganych prawem krajowym i unijnym, w tym w zakresie gospodarowania wodami oraz ochrony zasobów wodnych.

W związku z postępującymi zmianami klimatu należy również kontynuować działania związane z rozwojem monitoringu środowiska i systemów zarządzania ryzykiem poprzez rozwijanie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego, celem skutecznej ochrony obywateli oraz ich mienia. Wraz z rozwojem tych systemów istnieje potrzeba wsparcia służb ratowniczych, których obecność jest niezbędna w przypadku występowania zjawisk katastrofalnych zarówno tych spowodowanych czynnikiem naturalnym jak i ludzkim. Wspierane będą również działania nieinwestycyjne polegające na opracowaniu i udostępnianiu baz wiedzy nt. zmian klimatu i adaptacji do nich.

Monitoring środowiska będzie obejmował zarówno część inwestycyjną (m.in. zakup specjalistycznego sprzętu do badań, pomiarów i analiz, zakup wzorców i materiałów odniesienia, zakup sprzętu wspierającego działania kontrolne), jak i nieinwestycyjną (m.in. prowadzenie badań pilotażowych związanych z monitoringiem środowiska, opracowanie materiałów metodycznych i wytycznych, wzmocnienie systemów informatycznych do gromadzenia i przetwarzania danych oraz szkolenia pracowników).

Dla realizacji założeń niniejszego celu szczegółowego istotne jest także wsparcie wszelkich inicjatyw związanych z edukacją obywateli, zwiększaniem świadomości, lepszego dostępu do wiedzy i danych w zakresie zmian klimatycznych, w tym przyczyn ich występowania, skutków oraz właściwych sposobów postępowania (działania informacyjno-edukacyjne, kampanie itd.).

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych). Mogą być także uwzględniane dodatkowe elementy, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. usuwanie barier architektonicznych).

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Główne grupy docelowe

Główną grupę docelową stanowią indywidualni użytkownicy korzystający z zasobów środowiska.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Polityki ekologicznej państwa 2030 (PEP 2030). Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Należy podkreślić, iż projekty w ramach niniejszego celu szczegółowego będą przyczyniać się do zwiększenia odporności na zmiany klimatu i przystosowania się do tych zmian.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W ramach celu szczegółowego nie rozważa się wsparcia w formie instrumentów finansowych.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.4				RCO 26 - Green infrastructure built or upgraded for adaptation to climate change*			
					RCO 27 – National and sub-national strategies addressing climate change adaptation*			

					RCO 24 – Investments in new or upgraded disaster monitoring, preparedness, warning and response systems against natural disasters*			
					RCO 122 – Investments in new or upgraded disaster monitoring, preparedness, warning and response systems against non-climate related natural risks and risks related to human activities			
					RCO 28 - Area covered by protection measures against wildfire			
					(RCO 39) – Area covered by systems for monitoring air pollution installed			
					(RCO 30) - Length of new or upgraded pipes for the distribution systems of public water supply			

Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.4				RCR 95 - Population having access to new or upgraded improved						

					green infrastructur e*						
					(RCR 41) - Population connected to improved public water supply						
					RCR 35 - Population benefiting from flood protection measures						
					RCR 36 - Population benefiting from wildfire protection measures						
					RCR 37 - Population benefiting from protection measures against climate related natural disasters (other than floods and wildfire)						
					RCR 96 – Population benefiting from protection measures against non- climate related natural risks and risks related to human activities*						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 2.5 Promowanie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej

Zakres interwencji

Dzięki wsparciu ze środków unijnych realizowanym w ramach dotychczasowych perspektyw finansowych doszło do znacznego rozwoju infrastruktury komunalnej zapewniającej zbieranie, odprowadzenie i efektywne oczyszczanie ścieków komunalnych. Niemniej jednak istnieje konieczność dalszego wspierania przedsięwzięć, które przyczyniają się do wypełnienia zobowiązań wynikających z Dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych – tzw. dyrektywy ściekowej. W Polsce podstawowym dokumentem, który implementuje założenia wspomnianej dyrektywy jest ustawa Prawo wodne, natomiast w dokumencie strategicznym jakim jest Krajowy Program

Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK), oszacowano potrzeby i określono działania na rzecz wyposażenia aglomeracji (o RLM większej od 2 000) w systemy kanalizacyjne i oczyszczalnie ścieków. Analiza stanu realizacji KPOŚK wskazuje, że w dalszym ciągu część aglomeracji ma problemy ze spełnieniem wymogów dyrektywy ściekowej. Dotyczą one wydajności oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, standardów oczyszczania ścieków oraz wyposażenia aglomeracji w systemy zbierania ścieków komunalnych.

W związku z powyższym, priorytetem będzie wspieranie działań związanych zarówno z budową nowej jak i przebudową i remontem istniejącej infrastruktury, niezbędnych do zrealizowania zobowiązań wynikających z Dyrektywy 91/271/EWG w aglomeracjach ujętych w KPOŚK o wielkości co najmniej 10 000 RLM. Wspomniane inwestycje powinny prowadzić do zwiększenia dostępności usług związanych z oczyszczaniem ścieków z zastosowaniem gdzie to możliwe nowoczesnych i zarazem energooszczędnych technologii (w tym wykorzystujących odnawialne źródła energii – jednak wyłącznie jako element uzupełniający projektów), zapewniających wymaganą jakość oczyszczanych ścieków. W uzasadnionych przypadkach i wyłącznie w ramach realizacji kompleksowych projektów, dopuszczalne będzie włączenie do zakresu projektu także działań związanych z poprawą jakości systemów zaopatrzenia ludności w wodę (w tym systemy zarządzania dystrybucją oraz likwidowanie strat wody). Inwestycje takie będą miały charakter uzupełniający i będą dopuszczalne wyłącznie na tych obszarach, gdzie równocześnie zostanie zapewniona gospodarka ściekowa zgodna z wymaganiami dyrektywy 91/271/EWG.

Przebudowa i remonty istniejącej infrastruktury przyczynią się też istotnie do celów określonych w Dyrektywie PE i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiającej ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego („dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej”), na podstawie której państwa członkowskie podejmują niezbędne działania na rzecz osiągnięcia lub utrzymania dobrego stanu ekologicznego środowiska morskiego. Ponadto w zakresie działań obejmujących zrównoważoną gospodarkę wodną (ściekową) duże znaczenie będzie mieć rozwój portowych urządzeń do odbioru ścieków ze statków pasażerskich. W tym kontekście szczególne znaczenie będzie mieć również odpowiednie dostosowanie komunalnych oczyszczalni ścieków, do których przesyłane będą ścieki ze statków pasażerskich.

Ze względu na dynamiczny rozwój sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, a także budowę nowych oraz zwiększanie przepustowości istniejących oczyszczalni ścieków komunalnych prognozowany jest wzrost masy powstających w procesie technologicznym osadów ściekowych, które będą wymagały unieszkodliwienia i zagospodarowania. W związku z powyższym, integralną część, projektów, których głównym celem będzie doprowadzenie do zgodności aglomeracji z wymogami dyrektywy ściekowej, obejmujących budowę lub modernizację oczyszczalni ścieków, powinny stanowić działania związane z infrastrukturą służącą przeróbce i zagospodarowaniu osadów ściekowych (w tym m.in. poprzez energetyczne wykorzystanie biogazu).

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Mogą być także uwzględniane dodatkowe elementy, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. zieleń, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości

realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Główne grupy docelowe

Główną grupą docelową są indywidualni użytkownicy korzystający z zasobów środowiska.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Polityki ekologicznej państwa 2030 (PEP 2030). Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Należy podkreślić, iż projekty w ramach niniejszego celu szczegółowego będą przyczyniać się do ograniczenia zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego poprzez realizację szeregu inwestycji związanych z gospodarką ściekową.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W odniesieniu do wybranych obszarów w ramach celu szczegółowego rozważa się wsparcie w formie instrumentów finansowych. Ostateczne rozstrzygnięcie o zakresie i formie wsparcia zostanie podjęte po przeprowadzeniu analizy, zgodnie z art. 52.3 Rozporządzenia ogólnego.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.5				RCO 32 - New or upgraded capacity for waste water treatment			
					RCO 31 - Length of new or upgraded pipes for the public network for collection of waste water			

Wskaźniki rezultatu											
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.5				RCR 42 - Population connected to at least secondary waste water treatment (persons)						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 2.6 Promowanie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym i gospodarkę zasobooszczędną

Zakres interwencji

Pomimo prowadzonych w ostatnich latach działań i znaczącego postępu, jaki dokonał się w zakresie gospodarowania odpadami, istnieje potrzeba dalszego rozwijania systemów zagospodarowania odpadów zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami wynikającą z tzw. Ramowej dyrektywy w sprawie odpadów ⁴⁶, która nakłada na państwa członkowskie m.in. obowiązek zapobiegania powstawaniu odpadów, przygotowania do ponownego użycia i recyklingu. Ponadto, Polska zobowiązana jest do wypełnienia założeń dyrektywy w sprawie składowania odpadów ⁴⁷.

Funkcjonowanie prawidłowego systemu gospodarki odpadami ma istotny wpływ na efektywne wdrożenie idei gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ), zakładającej powtórny obrót materii bez korzystania lub ze znacznym jej zmniejszeniem ze źródeł pierwotnych.

W celu urzeczywistnienia idei gospodarki odpadami zgodnej z założeniami GOZ kluczowe będzie podejmowanie działań zapobiegających powstawaniu odpadów. Wspierane będą projekty dotyczące

⁴⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy

⁴⁷ Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów

m.in. ponownego użycia, naprawy, wymiany rzeczy używanych. Konieczne będzie dalsze organizowanie zintegrowanego systemu selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w tym należytej jakości zbieranych odpadów w miejscach ich powstawania oraz zapewnienie prawidłowego zagospodarowania poszczególnych frakcji w dedykowanych do tego celu instalacjach. Tworzone będą instalacje do recyklingu i odzysku, jako procesów zagospodarowania najbardziej oczekiwanych w hierarchii sposobów postępowania z odpadami. Realizowane będą mogły być także instalacje do sortowania i mechanicznego przetwarzania, odpadów pochodzących z selektywnej zbiórki, które będą wspomagać uzyskanie jednolitych frakcji odpadów przekazywanych następnie do innych procesów zagospodarowania odpadów.

Efektywne wspieranie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz prawidłowe prowadzenie gospodarki odpadami są możliwe jedynie jeżeli mieszkańcy posiadają odpowiednią świadomość ekologiczną. Wsparcie kierowane zatem będzie na działania edukacyjno-informacyjne społeczeństwa w tym zakresie.

Koncepcja GOZ dotyczy całego cyklu życia produktu, w związku z tym wsparcie obejmować będzie również obszar racjonalizacji zasobochłonności prowadzonej działalności, w całym cyklu życia produktu lub usługi.

Szczególnym rodzajem produktów, które są źródłem powstawania odpadów, a których marnotrawienie jest sprzeczne z koncepcją GOZ, jak i normami etycznymi, są produkty żywnościowe. Planowane jest więc podjęcie działań (w formie projektów pilotażowych) w celu zapobiegania powstawaniu odpadów żywności poprzez wykorzystanie niesprzedanych produktów spożywczych lub produktów spożywczych o krótkim terminie przydatności do spożycia.

Cyrkulacyjne gospodarowanie zasobami w procesach gospodarczych dotyczy również wykorzystywanego w nich terenu. W Polsce nadal zauważalny jest problem związany z występowaniem terenów zanieczyszczonych bądź zdegradowanych. Dodatkowo zabudowa miejska wkracza na tereny zieleni, omijając tereny zanieczyszczone/zdegradowane. Problemem w Polsce są również pozostawione po działalności gospodarczej lub innej działalności odpady będące źródłem zanieczyszczeń i powodujące faktyczne wyłączenie z użytkowania zajętych przez nie terenów.

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Mogą być także uwzględniane dodatkowe elementy, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. zieleni, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Główne grupy docelowe

Główną grupą docelową są przedsiębiorcy oraz indywidualni użytkownicy korzystający z zasobów środowiska.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Polityki ekologicznej państwa 2030 (PEP 2030). Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływy i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Należy podkreślić, iż projekty w ramach niniejszego celu szczegółowego będą wpływały na zmniejszenie uciążliwości dla środowiska oraz ograniczenia zużycia zasobów naturalnych, co zmniejszy również presję na środowisko. Jak również zmniejszy się zakres produkowanych odpadów, co przełoży się na poprawę czystości wód, w tym mórz.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W odniesieniu do wybranych obszarów w ramach celu szczegółowego rozważa się wsparcie w formie instrumentów finansowych. Ostateczne rozstrzygnięcie o zakresie i formie wsparcia zostanie podjęte po przeprowadzeniu analizy, zgodnie z art. 52.3 Rozporządzenia ogólnego.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.6				RCO 107 – Investments in facilities for separate waste collection			

					RCO 34 - Additional capacity for waste recycling			
					(RCO 38 -) Surface area of rehabilitated land supported			
					RCO 114 Open space created or rehabilitated in urban areas*			

Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.6				RCR 103 – Waste collected separately						
					RCR 47 - Waste recycled						
					RCR 48 - Waste used as raw materials						
					(RCR 52 -) Rehabilitated land used for green areas, social housing, economic or other uses						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria	Cel	Kod	Kwota (w EUR)

		regionu	szczegółowy		

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 2.7 Wzmacnianie ochrony przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich form zanieczyszczenia

Zakres interwencji

Polska charakteryzuje się stosunkowo bogatymi zasobami przyrodniczymi, jednak w celu ich zachowania istnieje potrzeba przeciwdziałania czynnikom i zjawiskom negatywnie oddziałującym na stan różnorodności biologicznej.

W ramach niniejszego celu szczegółowego wspierane więc będą działania wynikające z dokumentów o charakterze strategicznym, w szczególności z Priorytetowych Ram Działań dla sieci Natura 2000⁴⁸. Działania będą skierowane na ochronę zasobów przyrodniczych zgodnie z zapisami dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych, jak również na kontynuowanie wsparcia ochrony

⁴⁸ Prioritised action frameworks https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/index_en.htm

wybranych gatunków i siedlisk, przede wszystkim na terenach parków narodowych, rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000. Podejmowane działania będą głównie zmierzały do odtwarzania zdegradowanych siedlisk i ich zachowania oraz wzmacniania populacji zagrożonych gatunków. Planowana jest także realizacja kompleksowych działań na rzecz ochrony gatunkowej o ponadregionalnej skali oddziaływania (populacji przemieszczających się pomiędzy obszarami Natura 2000 zasiedlających zarówno obszary Natura 2000 jak i siedliska poza nimi).

Ze względu na ponadregionalny charakter, planowane jest wsparcie dla przedsięwzięć realizowanych poza obszarami chronionymi, dotyczących odtwarzania i udrażniania korytarzy migracyjnych oraz poprawę integralności obszarów Natura 2000 i spójności ich sieci.

Ważnym obszarem wsparcia będzie także monitoring przyrody (głównie w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska) i uzupełnianie stanu wiedzy o przedmiotach ochrony obszarów sieci Natura 2000. Istotnym elementem, który powinien być uwzględniony w monitoringu środowiska i który ma wpływ na ochronę rodzimej przyrody oraz gatunków jest cykliczne weryfikowanie elementów środowiska, w tym również wód morskich w zakresie pojawiania się gatunków obcych. Kolejne potrzeby zidentyfikowane do finansowania w ramach programu obejmują kontynuację prac nad opracowaniem i aktualizacją dokumentów planistycznych, tj. planów zadań ochronnych/planów ochrony dla obszarów chronionych, w szczególności obszarów Natura 2000. Zakres ww. działań, a jednocześnie ich dopełnienie wymaga objęcia interwencją także działań informacyjnych, edukacyjnych i z zakresu udostępniania turystycznego obszarów.

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Mogą być także uwzględniane dodatkowe elementy, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. zieleń, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Główne grupy docelowe

Grupę docelową stanowi całe społeczeństwo, korzystające z zasobów środowiska w postaci usług ekosystemów zapewnianych przez obszary o wysokiej wartości przyrodniczej.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej

Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Polityki ekologicznej państwa 2030 (PEP 2030). Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Należy podkreślić, iż projekty w ramach niniejszego celu szczegółowego będą realizowane w zgodności z Priorytetowymi Ramami Działań dla sieci Natura 2000, od których zależy prawidłowe funkcjonowanie sieci Natura 2000 i powiązanej z nią zielonej infrastruktury we wszystkich państwach członkowskich UE.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W ramach celu szczegółowego nie rozważa się wsparcia w formie instrumentów finansowych.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.7				RCO 37 - Surface of Natura 2000 sites covered by protection and restoration measures			

Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.7										

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 2.8 Promowanie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej w ramach przejścia na gospodarkę zeroemisyjną

INTERWENCJE W RAMACH FUNDUSZY

Zakres interwencji

Podstawowym celem wsparcia będzie dążenie do osiągnięcia zrównoważonej mobilności poprzez tworzenie warunków do sprawnego, efektywnego, inteligentnego i bezpiecznego systemu transportu publicznego w miastach dostępnego dla wszystkich użytkowników (w tym osób z ograniczoną mobilnością).

Zrównoważona mobilność w obrębie miasta i obszaru funkcjonalnego uwzględniać powinna ograniczenie szkodliwego wpływu na środowisko naturalne, poprawę dostępności komunikacyjnej i podniesienie jakości warunków życia mieszkańców.

Zrównoważenie opcji transportowych w mieście powinno odbywać się poprzez tworzenie nieprzerwanych możliwości przemieszczania się środkami transportu, o jak najmniejszej presji na środowisko. Wymaga to rozwoju (rozbudowy i poprawy jakości) funkcjonujących systemów inteligentnego transportu publicznego w miastach, w szczególności ich integracji funkcjonalnej (obejmującej różne typy transportu publicznego) i przestrzennej (obejmującej miasta i ich obszary funkcjonalne). Inwestycje w transport publiczny będą tworzyć uprzywilejowane warunki dla jego funkcjonowania, w tym – wszędzie gdzie to możliwe i uzasadnione – będzie on posiadał priorytet w ruchu miejskim, dzięki czemu uzyska przewagę konkurencyjną i zachęci do jego większego wykorzystania przez użytkowników pojazdów indywidualnych.

W związku z powyższym, w zakresie transportu miejskiego wsparcie finansowe będzie dedykowane inwestycjom w infrastrukturę i tabor szynowy i drogowy publicznego transportu zbiorowego (zasilany paliwami alternatywnymi – pojazdy elektryczne, wodorowe, hybrydowe, gazowe), węzły przesiadkowe, miejskie systemy ITS dla uprzywilejowania, usprawnienia usług transportu miejskiego, rozwiązania IT i inne elementy projektów służące obsłudze i integracji usług transportu publicznego dostosowanego do potrzeb wszystkich użytkowników (zaplecza techniczne dla taboru, w tym punkty jego ładowania, dostosowanie infrastruktury miejskiej do obsługi transportu publicznego i pasażerów, infrastruktura dla ruchu rowerowego i pieszego).

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Dodatkowe elementy mogą być uwzględniane, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. zieleń, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Możliwe będzie także finansowanie przygotowania kompleksowych dokumentów o randze strategicznej, opracowywanych i wdrażanych przez władze miast i podmioty zaangażowane w realizację miejskiej polityki transportowej. Stanowią one narzędzie ułatwiające planowanie, uwzględniające szerszy niż transport kontekst funkcjonowania miasta i perspektywę długookresową.

Główne grupy docelowe

Z uwagi na to, że interwencja będzie dotyczyła miast i ich obszarów funkcjonalnych, grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy indywidualni i przedsiębiorcy korzystający z dofinansowanej ze środków UE miejskiej infrastruktury transportowej i środków publicznego transportu zbiorowego.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu 2030 roku. Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Pomimo punkowego, tj. ograniczonego obszarowo do miast i ich obszarów funkcjonalnych, charakteru projektów dotyczących publicznego transportu zbiorowego, identyfikuje się ich wpływ na realizację ogólnoeuropejskich celów związanych z promowaniem zrównoważonej mobilności i ograniczaniem emisji z transportu, a tym samym dążeniem do budowy gospodarki niskoemisyjnej. Priorytety UE w tym zakresie są ujęte zarówno w Białej Księdze transportu KE, jak i legislacji na okres 2021-2027. Szersze wykorzystanie środków transportu publicznego przyczyni się także do przyspieszenia ogólnoeuropejskiego procesu dekarbonizacji transportu i szybszego wprowadzania innowacji w transporcie, w tym wykorzystania alternatywnych źródeł zasilania pojazdów.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W odniesieniu do wybranych obszarów w ramach celu szczegółowego rozważa się wsparcie w formie instrumentów finansowych. Ostateczne rozstrzygnięcie o zakresie i formie wsparcia zostanie podjęte po przeprowadzeniu analizy, zgodnie z art. 52.3 Rozporządzenia ogólnego.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	2.8				RCO 55 - Length of new tram and metro lines			
					RCO 56 - Length of reconstructed or modernised tram and metro lines			
					RCO 57 - Capacity of environmentally friendly rolling stock for collective public transport			
					RCO 60 – Cities and towns with new or modernised digitised urban transport systems			

Wskaźniki rezultatu											
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	2.8				RCR 62 – Annual users of new or modernised public transport						
					RCR 63 – Annual users of new or modernised tram and metro lines						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji						
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria	Cel	Kod	Kwota (w EUR)	

		regionu	szczegółowy		

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel polityki 3: Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności

Cel szczegółowy 3.1 Rozwój inteligentnej, bezpiecznej, zrównoważonej i intermodalnej sieci TEN-T odpornej na zmiany klimatu

INTERWENCJE W RAMACH FUNDUSZY

Zakres interwencji

Budowa sieci TEN-T w Polsce wymaga spójnego podejścia w planowaniu rozwoju jej poszczególnych gałęzi, w tym – w ramach niniejszego priorytetu – transportu drogowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego i lotniczego.

Wymóg dokończenia do 2030 r. sieci bazowej i do 2050 r. sieci kompleksowej TEN-T stawia szczególne wyzwania w zakresie krajowej **infrastruktury drogowej**. Kluczowe zatem będą działania na rzecz zakończenia budowy podstawowej sieci transportowej łączącej główne ośrodki gospodarcze w kraju oraz państwa sąsiednie w ramach sieci TEN-T. Realizowane będą projekty budowy i przebudowy dróg na krajowej sieci drogowej (drogi ekspresowe i autostrady), uzupełniające brakujące elementy ciągów zaliczonych do sieci TEN-T. Będą one ukierunkowane na poprawę dostępności głównych centrów administracyjnych i gospodarczych kraju oraz dostępności zewnętrznej kraju. Niezbędne jest także powiązanie głównych multimodalnych węzłów komunikacyjnych z istniejącą siecią drogową, wyposażenie jej w inteligentne systemy transportowe oraz zwiększenie przepustowości istniejącej sieci na newralgicznych odcinkach.

Przewiduje się też mniejsze projekty na rzecz poprawy stanu bezpieczeństwa na drogach, wdrażane poprzez liniowe i punktowe inwestycje drogowe polegające na eliminacji ryzyk zaistnienia wypadków drogowych, a także wyposażenie dróg i służb drogowych (nadzoru ruchu i ratownictwa technicznego)⁴⁹ w urządzenia zwiększające bezpieczeństwo ruchu oraz przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym, mające na celu zmianę postaw i zachowań uczestników ruchu drogowego.

Finansowane będą także projekty budowy obwodnic miast na sieci dróg krajowych (w tym dróg ekspresowych) w TEN-T, zarządzanych przez krajowego zarządcę tych dróg.

Wszystkie budowane i przebudowywane drogi w sieci TEN-T będą dostosowane do nacisku 11,5 tony/oś (115 kN/oś).

Priorytetem w **sektorze kolejowym** TEN-T będzie zapewnienie stosownej infrastruktury dla płynnego i bezpiecznego ruchu kolejowego, uzupełnienie odcinków bazowej sieci TEN-T, usprawnienie połączeń między siecią bazową a sieciami transportowymi państw trzecich, wdrożenie efektywnych systemów zarządzania ruchem. W celu wsparcia ruchu towarowego dofinansowane będą projekty na rzecz poprawy infrastruktury w trzech korytarzach towarowych RFC (North Sea-Baltic, Baltic-Adriatic, Amber). Kontynuowane będą projekty zmierzające do likwidacji tzw. wąskich gardeł, utrudniających efektywne wykorzystanie inwestycji już zrealizowanych bądź planowanych do realizacji oraz projekty skokowo podnoszące przepustowość sieci i przyczyniające się do skrócenia czasu jazdy, dotyczące budowy nowych oraz rozbudowy połączeń do dużych węzłów kolejowych, do ośrodków aglomeracyjnych, głównych centrów administracyjnych i gospodarczych oraz do platform intermodalnych.

Realizowane będą projekty multilokalizacyjne, (budowa/unowocześnienie rozjazdów i przejazdów drogowo-kolejowych, stacji, urządzenia dotyczące ochrony środowiska), a także punktowe na styku z innymi gałęziami transportu, w celu likwidacji lokalnych ograniczeń w przepływie pasażerów i ładunków i poprawy bezpieczeństwa, także poprzez budowę zintegrowanych węzłów przesiadkowych.

Poprzez zakup nowych oraz modernizację posiadanych jednostek taboru kolejowego będą prowadzone działania zmierzające do poprawy jakości oraz szeroko pojętej dostępności kolei, jak również podnoszące bezpieczeństwo przejazdów. Przewiduje się wsparcie modernizacji układów

⁴⁹ Z uwagi na specyfikę tych projektów, będą one dotyczyły służb działających zarówno na obszarze (infrastrukturze objętej) TEN-T, jak i poza tą siecią.

hamowania w celu redukcji hałasu oraz wyposażania pojazdów trakcyjnych w urządzenia pokładowe ERTMS w celu zapewnienia pełnej interoperacyjności komponentu liniowego (infrastrukturalnego) systemów sterowania ruchem kolejowym oraz urządzeń montowanych na pociągach. Dofinansowana zostanie infrastruktura obsługi pasażerów w tym przystanków oraz dworców kolejowych. W ramach programu przewiduje się dalszą modernizację istniejących dworców kolejowych wraz z terenem przyległym z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań w aspekcie ich konserwacji oraz budowę nowych dworców systemowych (w tym stanowiących zintegrowane węzły przesiadkowe). Celem tych działań ma być dostosowanie obiektów obsługi podróżnych do rosnących potrzeb i oczekiwań pasażerów w tym poprawa szeroko rozumianej dostępności tych obiektów dla wszystkich interesariuszy bez względu na wiek czy poziom sprawności oraz optymalizacja ich rentowności.

Priorytetem w zakresie **transportu intermodalnego** będzie budowa i przebudowa infrastruktury terminali intermodalnych oraz dedykowanej infrastruktury kolejowej (m. in. bocznice) / drogowej, niezbędnej do ich włączenia w sieć linii kolejowych/ sieć drogową/ sieć transportu wodnego śródlądowego, zakup lub modernizację urządzeń niezbędnych do obsługi terminali intermodalnych, zakup lub modernizację taboru kolejowego i specjalistycznego sprzętu wykorzystywanego w przewozach intermodalnych oraz zakup lub modernizację systemów telematycznych i satelitarnych związanych z transportem intermodalnym.

W celu zapewnienia sprawnej realizacji interwencji dla transportu intermodalnego, w ramach tego celu szczegółowego finansowane będą zadania na sieci i poza siecią TEN-T, przy zachowaniu na poziomie wdrożeniowym monitorowania jej podziału względem TEN-T.

W zakresie **transportu morskiego** wsparcie z funduszy UE uzyskają inwestycje w portach morskich w sieci bazowej TEN-T. Wsparcie przeznaczone będzie również na inwestycje w dostęp od strony morza do portu leżącego w sieci kompleksowej TEN-T. Kluczowe będzie dążenie do pełnego włączenia portów w łańcuchy transportowe, poprzez inwestycje poprawiające dostępność do nich⁵⁰ od strony morza i lądu (usunięcie wszystkich tzw. „wąskich gardeł” drogowych i kolejowych oraz wodnych śródlądowych i realizacja priorytetowych odcinków „ostatniej mili”) oraz inwestycje w infrastrukturę portową, a także w bezpieczeństwo żeglugi morskiej (w tym systemy bezpieczeństwa i jednostki pływające). Nie będą finansowane inwestycje w elementy wyposażenia technicznego portu, wykorzystywane bezpośrednio do prowadzenia działalności komercyjnej, tj. sprzęt i urządzenia przeładunkowe, magazyny, powierzchnie składowe. Dodatkowo w zakresie poprawy bezpieczeństwa morskiego dofinansowanie uzyskają także projekty mające na celu ograniczenie negatywnego wpływu funkcjonowania portów na środowisko, w tym służące do obsługi sanitarnej statków w portach.

Przewiduje się kontynuację realizacji inwestycji liniowych i punktowych służących eliminacji wąskich gardeł i poprawiających bezpieczeństwo **żeglugi śródlądowej** w TEN-T. Finansowane będą projekty służące przywróceniu żeglowności oraz ujednoliceniu parametrów eksploatacyjnych na śródlądowych drogach wodnych o szczególnym znaczeniu transportowym. Zakłada się dalsze wdrażanie inteligentnych systemów transportowych – RIS.

⁵⁰ Projekty dostępne do portów morskich będą finansowane, w zależności od sytuacji w ramach interwencji drogowej, kolejowej lub morskiej.

Biorąc pod uwagę dynamicznie zwiększający się ruch lotniczy w Polsce, finansowane będą inwestycje w **portach lotniczych** sieci TEN-T oraz krajowego organu zarządzania przestrzenią powietrzną w obszarze bezpieczeństwa i ochrony ruchu lotniczego, w tym poprawy przepustowości przestrzeni powietrznej i zmniejszenia jego negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne. Finansowane będą inwestycje związane z poprawą bezpieczeństwa i ochrony operacji lotniczych, pasażerów i towarów w portach lotniczych oraz systemy zabezpieczeń obiektów (tzw. safety i security), a także poprawiające efektywność wykonywania operacji przez użytkowników przestrzeni powietrznej i portów. Poprawiona zostanie także dostępność do lotnisk, dzięki realizacji komplementarnych projektów drogowych i kolejowych⁵¹.

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości pełnej realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027".

Wsparcie otrzymają także dwaj najwięksi beneficjenci programu, tj. PKP PLK SA i GDDKiA, zgodnie z art. 54 rozporządzenia ogólnego, w celu zapewnienia sprawnej realizacji projektów w sektorze transportu drogowego i kolejowego.

Główne grupy docelowe

Z uwagi na to, że interwencja będzie miała charakter horyzontalny i dotyczyła całego kraju, grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy indywidualni i przedsiębiorcy korzystający z dofinansowanej środkami UE infrastruktury w sieci TEN-T (drogowej, kolejowej, intermodalnej, morskiej, śródlądowej, lotniczej).

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku. Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

⁵¹ Projekty dostępowe do lotnisk będą finansowane, w zależności od sytuacji w ramach interwencji drogowej lub kolejowej.

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Przez Polskę przebiega kilka korytarzy transportowych, które stanowią połączenie zarówno pomiędzy wschodem i zachodem jak również na osi północ - południe. Obejmują one połączenia drogowe i kolejowe, jak i leżące na ich przebiegu węzły komunikacyjne, w tym porty morskie, śródlądowe i terminale intermodalne. W związku z tym, finansowane projekty o charakterze liniowym (drogowe, kolejowe, wodne śródlądowe), jak i punktowym (morskie, intermodalne), poprzez budowę nowej lub przebudowę istniejącej infrastruktury, będą wypełniały istniejące luki w przebiegu przez Polskę wysokiej jakości połączeń transportowych, a przez to przyczynią się do powstania jednolitej ogóło-europejskiej sieci połączeń transportowych. W szczególności projekty te będą przyczyniały się do budowy sieci TEN-T, zwłaszcza do wypełnienia zobowiązania płynącego z Rozporządzenia w sprawie TEN-T, tj. do ukończenia do 2030 r. sieci bazowej TEN-T.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W odniesieniu do wybranych obszarów w ramach celu szczegółowego rozważa się wsparcie w formie instrumentów finansowych. Ostateczne rozstrzygnięcie o zakresie i formie wsparcia zostanie podjęte po przeprowadzeniu analizy, zgodnie z art. 52.3 Rozporządzenia ogólnego.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	3.1				RCO43 - Length of new or upgraded roads - TEN-T			
					RCO45 - Length of roads reconstructed or modernised - TEN-T			
					RCO108 - Length of roads with new or modernised traffic management systems - TEN-T			
					RCO47 - Length of new or upgraded rail - TEN-T			
					RCO49 - Length of rail reconstructed or modernised - TEN-T			

					RCO53 - New or modernised railway stations and stops*			
					RCO109 - Length of European Rail Traffic Management System equipped railways in operation -TEN-T			
					RCO54 - New or modernised intermodal connections*			
					RCO51 - Length of new , upgraded or modernised inland waterways -TEN-T			

Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	3.1				RCR 55 – Annual users od newly built, reconstructed, upgraded or modernised roads						
					RCR 56 – Time savings due to improved road infrastructure						
					RCR 58 – Annual users od newly built, reconstructed, upgraded or modernised railways						
					RCR 59 – Freight transport on rail						
					RCR 60 – Freight transport on inland waterways						
					RCR 101 – Time savings due to improved rail						

					infrastructure						
--	--	--	--	--	----------------	--	--	--	--	--	--

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 3.2 Rozwój i udoskonalenie zrównoważonej, inteligentnej i intermodalnej mobilności odpornej na zmianę klimatu na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do sieci TEN-T i mobilności transgranicznej

INTERWENCJE W RAMACH FUNDUSZY

Zakres interwencji

W ramach celu szczegółowego przewiduje się wsparcie **infrastruktury drogowej** poza TEN-T poprzez kontynuowanie wysiłków zmierzających do poprawy dostępności miast i płynności transportu.

Wsparcie to będzie realizowane poprzez budowę kluczowych obejść miejscowości obciążonych ruchem tranzytowym, a także poprzez wdrażanie inteligentnych systemów transportowych. Finansowane będą projekty budowy obwodnic na sieci dróg krajowych (w tym dróg ekspresowych) poza siecią TEN-T, zarządzanych przez krajowego zarządcę tych dróg. Finansowane będą również przebudowy wybranych odcinków istniejących dróg krajowych do parametrów naciskowych 11,5 tony/oś (115 kN/oś).

Poprawa dostępności komunikacyjnej kraju wymaga także wspierania rozwoju połączeń do sieci TEN-T obszarów od niej oddalonych, w tym ośrodków miejskich. Dlatego przewiduje się realizację (budowę i przebudowę) wybranych pozamiejskich odcinków dróg krajowych poza siecią TEN-T (w tym tym dróg ekspresowych), stanowiących część szlaków łączących ośrodki miejskie z infrastrukturą sieci TEN-T. Przewiduje się możliwość uzupełniania ww. projektów o elementy infrastrukturalne związane z bezpieczeństwem ruchu drogowego.

W **sektorze kolejowym** projekty na liniach poza siecią TEN-T będą dotyczyć budowy i modernizacji linii kolejowych i węzłów transportowych dla przewozów o charakterze ponadregionalnym. Kontynuowana będzie elektryfikacja linii kolejowych.

Pomocą zostaną objęte projekty multilokalizacyjne (budowa/unowocześnienie rozjazdów i przejazdów drogowo-kolejowych, stacji, urządzeń ochrony środowiska), a także punktowe - na styku z innymi gałęziami transportu w celu likwidacji lokalnych ograniczeń w przepływie pasażerów i ładunków oraz poprawy bezpieczeństwa i dostępności kolei, również poprzez budowę zintegrowanych węzłów przesiadkowych.

Dopuszczone do realizacji będą również projekty, których realizacja przyczyni się do usprawnienia kolejowego ruchu transgranicznego zarówno w transporcie pasażerskim jak i towarowym, co przyczyni się do wzmocnienia więzi i lepszej współpracy społeczno - gospodarczej pomiędzy państwami członkowskimi.

Kontynuowane będą działania w celu unowocześniania pasażerskiego i towarowego taboru kolejowego, obejmujące zakup nowego taboru oraz modernizację istniejącej bazy. Efektem tych inwestycji powinna być poprawa jakości, bezpieczeństwa, dostępności kolei. Przewoźnicy kolejowi uzyskają wsparcie w zakresie montażu urządzeń ETCS/GSM-R oraz tzw. „cichych hamulców”, prowadzące do redukcji hałasu podczas przejazdu.

Dofinansowana zostanie infrastruktura obsługi pasażerów w tym przystanków oraz dworców kolejowych. W ramach programu przewiduje się dalszą modernizację istniejących dworców kolejowych wraz z terenem przyległym z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań w aspekcie ich konserwacji oraz budowę nowych dworców systemowych (w tym stanowiących zintegrowane węzły przesiadkowe). Celem tych działań ma być dostosowanie obiektów obsługi podróży do rosnących potrzeb i oczekiwań pasażerów w tym poprawa szeroko rozumianej dostępności tych obiektów dla

wszystkich interesariuszy bez względu na wiek czy poziom sprawności oraz optymalizacja ich rentowności.

Wsparcie w zakresie infrastruktury oraz taboru kolejowego dla **kolei miejskich** zostanie w całości skoncentrowane w niniejszym celu szczegółowym, niezależnie od lokalizacji projektów względem sieci TEN-T. Realizowane będą projekty infrastrukturalne o charakterze liniowym (linie kolejowe, systemy sterowania ruchem kolejowym) i punktowym (np. przystanki kolejowe), projekty taborowe i inne związane z obsługą ruchu kolejowego (np. systemy informacji pasażerskiej, systemy biletowe i ich wzajemna integracja).

W celu poprawy bezpieczeństwa i jakości świadczonych usług oraz szeroko rozumianej poprawy dostępności kolei, dofinansowanie otrzymają projekty umożliwiające wdrażanie systemów sterowania dotyczące realizacji systemów dynamicznej informacji pasażerskiej oraz systemów służących jej integracji z innymi rodzajami transportu i osiągnięciu multimodalności, zintegrowane systemy biletowe (w tym Wspólnego Biletu), jak i systemy poprawiające bezpieczeństwo przewożonych towarów itp. Planowana jest m.in. budowa centralnego systemu bezpieczeństwa ruchu kolejowego, zakup specjalistycznego sprzętu technicznego czy likwidacja miejsc niebezpiecznych. Finansowane będą mogły być także projekty o charakterze edukacyjnym, mające na celu podnoszenie świadomości obywateli w zakresie zagrożeń i eliminację nieprawidłowych zachowań na obszarach kolejowych.

Kontynuowana będzie realizacja projektów związanych z cyfryzacją kolei. Zadania w sektorze IT koncentrować się będą również na wdrażaniu nowoczesnych systemów monitoringu, aktywnym podejmowaniu działań w zakresie cyberbezpieczeństwa oraz wdrażaniu nowych technologii usług i systemów teleinformatycznych. Ponadto, istotnym stanie się powiązanie usług cyfrowych, obsługujących podmioty działające na tym rynku. Kolejnym istotnym aspektem będzie budowa jednolitego systemu chroniącego system transportu i jego infrastrukturę przed cyberzagrożeniami. Ze względu na horyzontalny charakter tego typu projektów, przewiduje się ich realizację w tym celu szczegółowym, niezależnie od położenia ich elementów względem sieci TEN-T.

Ze względu na podział interwencji w oparciu o położenie względem sieci TEN-T, zaistniała konieczność wyodrębnienia wsparcia dla odcinków rzek nie zakwalifikowanych do sieci TEN-T. Wsparcie dla rozwoju **transportu wodnego śródlądowego** poza siecią TEN-T jest istotne, ponieważ większa część śródlądowych dróg wodnych w Polsce aktualnie jest poza siecią TEN-T. Dlatego w ramach niniejszego celu szczegółowego przewiduje się realizację analogicznych typów inwestycji jakie opisano w przypadku interwencji wobec odcinków wód śródlądowych w celu szczegółowym dotyczącym sieci TEN-T. Podniesienie konkurencyjności i wykorzystania transportu śródlądowego w Polsce wymaga rozwoju szlaków wodnych i zapewnienia nieprzerwanych możliwości żeglugi na jak najdłuższych ciągach rzek, niezależnie od ich aktualnego kwalifikowania względem sieci TEN-T.

Niezależnie od położenia względem sieci TEN-T, we wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Dodatkowe elementy mogą być uwzględniane, jeżeli realizują szersze cele Polityki

Spójności (np. zieleń, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Polska dołoży wszelkich starań, aby wszystkie projekty zaplanowane do realizacji w latach 2014-2020 zostały zrealizowane w możliwie najpełniejszym zakresie. Jednak, w przypadku braku możliwości pełnej realizacji inwestycji zaplanowanych w okresie 2014-2020, będą miały one możliwość kontynuacji w perspektywie 2021-2027, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych przepisami rozporządzenia UE ustanawiającego wspólne przepisy dot. funduszy na lata 2021-2027.

Wsparcie otrzymają także dwaj najwięksi beneficjenci programu, tj. PKP PLK SA i GDDKiA, zgodnie z art. 54 rozporządzenia ogólnego, w celu zapewnienia sprawnej realizacji projektów w sektorze transportu drogowego i kolejowego.

Główne grupy docelowe

Z uwagi na to, że interwencja będzie miała charakter horyzontalny i dotyczyła całego kraju, grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy indywidualni i przedsiębiorcy korzystający z dofinansowanej środkami UE infrastruktury poza siecią TEN-T (drogowej, kolejowej, wodnej śródlądowej).

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku. Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Oznacza to podejmowanie inwestycji koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych na poziomie krajowym i ponadregionalnym, co jest głównym celem Programu. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji Programu oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Pomimo finansowania w tym celu szczegółowym projektów poza siecią TEN-T, będą one miały wpływ na poprawę mobilności na poziomie Unii Europejskiej. Wynika to z faktu, iż znacząca część ruchu odbywa się na połączeniach poza siecią TEN-T. Jednocześnie infrastruktura tych połączeń stanowi niezbędny element prowadzący do celu/początku podróży/przewozu, a tym samym decyduje o skali zasilania sieci TEN-T ruchem pasażerskim i towarowym z terenów poza obszarem jej bezpośredniego oddziaływania.

W przypadku transportu wodnego śródlądowego, większość dróg wodnych w Polsce jest poza siecią TEN-T, a jednocześnie część z nich jest objętych Europejskim Porozumieniem w Sprawie Głównych Śródlądowych Dróg Wodnych o Międzynarodowym Znaczeniu (tzw. Porozumienie AGN), którego celem jest skoordynowany plan rozwoju i budowy sieci śródlądowych dróg wodnych o międzynarodowym znaczeniu.

Dlatego spójny rozwój całej infrastruktury transportowej wymaga nie tylko wspierania poszczególnych jej poziomów, ale także zapewnienia ich wzajemnej komplementarności, tj. poprawy połączeń poza siecią, w tym prowadzących do TEN-T.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W odniesieniu do wybranych obszarów w ramach celu szczegółowego rozważa się wsparcie w formie instrumentów finansowych. Ostateczne rozstrzygnięcie o zakresie i formie wsparcia zostanie podjęte po przeprowadzeniu analizy, zgodnie z art. 52.3 Rozporządzenia ogólnego.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	3.2				RCO 44 - Length of new or upgraded roads -non-TEN-T			
					RCO 46 - Length of roads reconstructed or modernised - non-TEN T			
					RCO 110 - Length of roads with new or modernised traffic management systems - non-TEN-T			
					RCO 48 - Length of new or upgraded rail - non-TEN-T			
					RCO 50 - Length of rail reconstructed or modernised - non-TEN-T			
					RCO 53 - New or modernised railway stations and stops*			

					RCO 111 - Length of European Rail Traffic Management System equipped railways in operation - non-TEN-T			
					RCO 52 - Length of new, upgraded or modernised inland waterways -non-TEN-T			

Wskaźniki rezultatu											
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	3.2				RCR 55 – Annual users od newly built, reconstructed, upgraded or modernised roads						
					RCR 56 – Time savings due to improved road infrastructure						
					RCR 59 – Freight transport on rail						
					RCR 58 – Annual users od newly built, reconstructed, upgraded or modernised railways						
					RCR 101 – Time savings due to improved rail infrastructure						
					RCR 60 – Freight transport on inland waterways						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel polityki 4: Bardziej inkluzywna Europa o silniejszym wymiarze społecznym wdrażająca Europejski filar praw socjalnych

Cel szczegółowy 4.5 Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz promowanie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej

INTERWENCJE W RAMACH FUNDUSZY

Zakres interwencji

Inwestycje w strategiczną infrastrukturę ochrony zdrowia będą miały na celu dostosowanie systemu ochrony zdrowia do aktualnych trendów demograficznych i epidemiologicznych, jak również poprawę zdolności reagowania w sytuacjach kryzysowych. Przyczynią się w ten sposób do poprawy kondycji zdrowotnej społeczeństwa oraz jakości świadczonych usług. W wyniku zaplanowanych inwestycji nastąpi poprawa dostępu do opieki zdrowotnej w kluczowych obszarach deficytowych mających związek z najczęstszymi przyczynami zgonów w Polsce. Podejmowane będą również inwestycje uodparniające system opieki zdrowotnej na wypadek sytuacji kryzysowych związanych z zagrożeniami epidemiologicznymi. Konieczne będzie ponadto dostosowanie systemu opieki zdrowotnej do zmieniającej się dynamicznie sytuacji demograficznej, w szczególności w obszarze opieki nad matką i dzieckiem, neonatologii i pediatrii.

Interwencja funduszy będzie wspierać realizację modelu włączenia społecznego i opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, starszymi i przewlekle chorymi. Realizowane działania będą wzmacniać systemową zmianę w ochronie zdrowia w kierunku rozwijania zdeinstytucjonalizowanych form opieki nad osobami chorymi i potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Szczególnie istotne będzie wspieranie opieki nad osobami starszymi, dotkniętymi chorobami i zaburzeniami psychicznymi. W ramach celu szczegółowego wsparcie uzyskają te podmioty, których działalność lecznicza i charakter świadczonych usług będzie wspierała i uzupełniała modele dotyczące przejścia do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, w tym również opieki opartej na podstawowej opiece zdrowotnej.

Należy mieć również na uwadze dalsze działania ukierunkowane na zapewnienie równego dostępu do szybkiej pomocy medycznej w zdarzeniach nagłych na terenie całego kraju poprzez inwestycje w kluczowe elementy infrastruktury ratownictwa medycznego, gdzie zidentyfikowano potrzeby inwestycyjne. Dlatego, w ramach celu szczegółowego wsparcie otrzymają również wybrane jednostki systemu państwowego ratownictwa medycznego, adekwatnie do zidentyfikowanych potrzeb - szpitalne oddziały ratunkowe oraz jednostki organizacyjne szpitali wyspecjalizowane w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych niezbędnych dla ratownictwa medycznego. Dodatkowo, w kontekście wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych jakświatowa pandemia COVID-19 w 2020 r. konieczne jest wzmocnienie odporności systemu ochrony zdrowia poprzez odpowiednie przygotowanie infrastruktury do szybkiego, skutecznego i sprawnego podjęcia oraz realizacji działań w tego typu sytuacjach.

W celu wzmocnienia efektów funduszy możliwa będzie realizacja działań komplementarnych o charakterze miękkim, służących realizacji usług zdrowotnych i opiekuńczych adresowanych do osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i wymagających stałej opieki, których celem będzie poprawa możliwości ich usamodzielnienia się życiowego, odciążenia/ aktywizacji ich opiekunów oraz powrotu na rynek pracy.

Rezultatem interwencji będzie wzrost dostępu ludności do wysokospecjalistycznych usług medycznych, poprawa jakości świadczonych usług medycznych oraz podnoszenie efektywności i skuteczności systemu opieki zdrowotnej poprzez wsparcie rozwoju zdeinstytucjonalizowanych form świadczenia usług zdrowotnych.

We wszystkich projektach, w których będzie to zasadne i możliwe zostaną zastosowane rozwiązania w zakresie obiegu cyrkularnego (w tym efektywności energetycznej i użycia energii ze źródeł

odnawialnych) jak również elementy sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków (w szczególności zielona i niebieska infrastruktura). Dodatkowe elementy mogą być uwzględniane, jeżeli realizują szersze cele Polityki Spójności (np. zieleń, usuwanie barier architektonicznych, elementy budownictwa wynikające ze zmian klimatu).

Główne grupy docelowe

Głównymi grupami docelowymi będą mieszkańcy całego kraju. Interwencja będzie również zaadresowana do wybranych podmiotów leczniczych, jednostek samorządu terytorialnego i społeczności lokalnych.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Policy Paper 2021-2027 z perspektywą do 2030 r., Ram strategicznych w zakresie deinstytucjonalizacji opieki zdrowotnej oraz Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do roku 2030. Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach. Strategie i mechanizmy terytorialne będą miały charakter uzupełniający wobec podstawowego zakresu interwencji oraz będą stosowane tam, gdzie będzie to uzasadnione charakterem inwestycji oraz istnieniem właściwych instrumentów wdrożeniowych.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, których wpływ i znaczenie będzie miało wymiar europejski. Zaplanowane działania, poprzez wzmocnienie kluczowych elementów infrastruktury ochrony zdrowia będą wносить wkład w poprawę bezpieczeństwa zdrowotnego, a tym samym podnoszenie jakości życia na całym obszarze Morza Bałtyckiego i UE. Poprawa opieki zdrowotnej wpłynie na lepszą obsługę pacjentów, w tym gości i turystów zagranicznych. Poprawa działalności leczniczej w kluczowych obszarach związanych z zachorowalnością społeczeństwa oraz wzmacnianie opieki pozaszpitalnej związanej z szybszym powrotem osób na rynek pracy wpłynie na zmniejszenie absencji pracowniczych, co będzie wzmacniało krajowy i europejski rynek zasobów pracy. Poprawa działania jednostek ratownictwa medycznego przyczyni się skuteczniejszych działań w sytuacjach nagłych i wymagających szybkich działań ratujących zdrowie i życie, także, o ile specyfika akcji tego wymaga, poza granicami kraju.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W ramach celu szczegółowego nie rozważa się wsparcia w formie instrumentów finansowych.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	4.5				RCO 69 - Capacity of new or modernised health care facilities			

Wskaźniki rezultatu											
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	4.5				RCR 73 - Annual users of new or modernised health care facilities						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Cel szczegółowy 4.6 Wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych**INTERWENCJE W RAMACH FUNDUSZY****Zakres interwencji**

Celem interwencji jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji kultury, pełniących także często funkcję centrów aktywności społecznej. Realizacja inwestycji pozwoli na stworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych, ułatwiających dostęp do wiedzy, kultury i nowych technologii. Dzięki podejmowanym działaniom powstanie nowoczesna, innowacyjna infrastruktura, odpowiadająca współczesnym standardom, która z jednej strony zapewni użytkownikom komfortowe warunki do korzystania z oferty ww. podmiotów – także osobom o ograniczonym dotąd dostępie (m.in. osoby starsze, niepełnosprawne, rodzice z małymi dziećmi), a z drugiej strony będzie zachęcać do odwiedzania wspartych placówek, co może wpłynąć na rozwój kontaktów społecznych. Wyposażenie placówek w nowoczesne technologie zapewni także możliwość prowadzenia działalności on-line w przypadku zaistnienia sytuacji nie pozwalającej na stacjonarne korzystanie z oferty podmiotów (np. epidemii). Wsparte inwestycje i zastosowane rozwiązania staną się inspiracją dla innych podmiotów o podobnym profilu działalności – powstaną instytucje modelowe, które w różnej skali i zakresie będą następnie powielane przy wsparciu z innych środków (np. krajowych).

Podejmowane działania przyczynią się do podnoszenia kompetencji społeczeństwa, jakości życia mieszkańców oraz umożliwią im odnalezienie nowych form aktywności (wykraczających poza te tradycyjnie oferowane przez podmioty działające w sektorze kultury) i miejsc sprzyjających integracji społecznej. Inwestycje w infrastrukturę umożliwią tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, które mogą mieć istotny wpływ na dobrostan społeczeństwa, walkę z wykluczeniem społecznym w

różnych wymiarach oraz rozwój społeczeństwa kreatywnego, innowacyjnego, otwartego na zmiany. Dodatkowo, wsparcie pozwoli m.in. na tworzenie warunków dla realizacji procesów rewitalizacji społecznej na obszarach kryzysowych.

Dofinansowane inwestycje będą stanowiły podwaliny pod rozwój nowych kierunków działalności instytucji kultury i umożliwią im wykreowanie atrakcyjnej, innowacyjnej oferty kulturalno-edukacyjnej, odpowiadającej na potrzeby współczesnego użytkownika oraz przyczyniającej się do wzmocnienia więzi społecznych i ograniczenia wykluczenia społecznego. Wsparcie będzie realizowało cele Europejskiego Filaru Praw Socjalnych w zakresie poprawy dostępu do podstawowych usług publicznych. Będzie komplementarne z działaniami podejmowanymi ze środków EFS+ w zakresie promowania integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz dostępu do wysokiej jakości usług. Działania będą też komplementarne z projektami realizowanymi w ramach programów unijnych jak m.in. Kreatywna Europa, Erasmus Plus, Obywatele, równość, prawa i wartości.

Inwestycje będą wspierały także procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty - upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Ponadto, wsparcie będzie ukierunkowane na realizację inwestycji energooszczędnych oraz w pełni odpowiadających wyzwaniom zielonej gospodarki. Nowo wznoszona infrastruktura dążyć będzie do osiągnięcia neutralności energetycznej, zaś modernizacja istniejącej kubatury będzie polegać na zmniejszaniu energochłonności. Realizowane projekty wykorzystywać będą technologie, które w znacznym stopniu wpłyną na zmniejszenie zużycia energii i ograniczenia jej strat. Zastosowane zostaną m.in. takie rozwiązania jak: termomodernizacja budynków czy instalowanie paneli fotowoltaicznych, zagospodarowanie wód opadowych, zastosowanie wentylacji mechanicznej z odzyskiem ciepła (rekuperacja). Nowopowstałe lub zmodernizowane obiekty zostaną wyposażone w rozwiązania przyjazne dla środowiska naturalnego i klimatu. Przyczyni się to do zmniejszenia emisji dwutlenku węgla oraz innych gazów cieplarnianych, zwiększenia odporności na szoki związane ze zmianami klimatycznymi, a także co równie ważne zmniejszenia kosztów stałych utrzymania budynków.

Realizowane inwestycje, oprócz osiągnięcia efektów społecznych, będą także pozytywnie wpływać na wzrost gospodarczy. Finansowanie inwestycji (w okresie ich realizacji) będzie generowało nowe zamówienia, w części realizowane na lokalnym rynku pracy (dostawy usług i w zakresie robót budowlanych). Rozszerzenie działalności kulturalnej przełoży się także na wzrost zatrudnienia kadry. Połączenie w obiektach działań kulturalnych, edukacyjnych, społecznych i związanych z rozwojem technologicznym, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjności stworzy wartość dodaną, która będzie przyczyniać się do rozwoju gospodarki.

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Podmioty te ze względu na swój dorobek, status, przechowywane zbiory oraz ofertę mają wysoki potencjał dla

kreowania społecznego rozwoju, w tym walki z wykluczeniem społecznym oraz zapobieganiu wykluczeniu społecznemu ze względu na stan zdrowia, wiek, miejsce zamieszkania czy status ekonomiczny. Odgrywają one dużą rolę w zakresie działalności popularyzatorskiej i edukacyjnej, skierowanej zarówno do społeczności lokalnej, jak także - ze względu na wagę i znaczenie zbiorów i prezentowanego dziedzictwa - do ogółu społeczeństwa. Są szczególnie predystynowane do tworzenia i wprowadzania modelowych rozwiązań funkcjonowania instytucji kultury. Realizowane projekty umożliwią wdrażanie założeń "inteligentnego zarządzania", polegającego na integracji, monitorowaniu, kontroli oraz optymalizacji pracy instalacji i urządzeń technicznych w budynkach. Wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań informatycznych umożliwi zarządzanie architekturą systemu w jednym miejscu, co zapewni płynność jej działania oraz oszczędności wynikające m.in. z ograniczenia powtarzalności czynności poprzez uch automatyzację. Takie rozwiązania stanowią odpowiedź na wyzwania zielonej i cyfrowej transformacji, a także pozwolą na sprawne i efektywne zarządzanie w warunkach kryzysowych.

Wspierane będą także inwestycje związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO, liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii (wpisy indywidualne) oraz obiektów (zabytki nieruchome / budynki) posiadających tytuł Znak Dziedzictwa Europejskiego. Działanie będzie ograniczać się do podmiotów, w których prowadzona jest działalność kulturalna i ukierunkowane będzie na realizację prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (w tym zabytków ruchomych), mających na celu zwiększenie ich atrakcyjności dla odbiorców. Ważnym elementem będzie też wprowadzenie rozwiązań mających na celu zabezpieczenie zabytków przed katastrofami. Dzięki zastosowanym nowoczesnym i innowacyjnym rozwiązaniom wykorzystującym narzędzia cyfrowego wsparcia w zakresie bezpieczeństwa i zarządzania dziedzictwem możliwa będzie bezobsługowa i zautomatyzowana obsługa zasobów dziedzictwa, co będzie miało szczególne znaczenie w warunkach kryzysu. Zakłada się zapewnienie maksymalnego bezpieczeństwa zbiorów nawet w sytuacji, kiedy ze względu na czynniki zewnętrzne dochodzi do zmniejszenia zasobów ludzkich instytucji. Bezpieczeństwo to mają gwarantować nowoczesne cyfrowe systemy wsparcia, zarówno w zakresie bezpieczeństwa zbiorów, kontroli klimatu, jak również identyfikacji zbiorów.

Dzięki inwestycjom ulegną poprawie warunki funkcjonowania instytucji/podmiotów działających w ww. obiektach, co pozwoli na poszerzenie ich tradycyjnej oferty o nowe formy działalności, uatrakcyjnienie sposobu prezentacji dziedzictwa dostosowane do potrzeb i oczekiwań zwiedzających, ukierunkowane na aktywizację i integrację społeczną. Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Nejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Działanie przyczyni się do tworzenia przewag konkurencyjnych regionów poprzez wykorzystanie unikalnego zasobu jakim jest dziedzictwo kulturowe, w celu przyciągnięcia turystów krajowych i zagranicznych. Połączenie działań kulturalnych, działań edukacyjnych i rozwoju technologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjności stworzy wartość dodaną, która będzie podstawą rozwoju gospodarki. Etap realizacji inwestycji i wygenerowane efekty mnożnikowe pozytywnie wpłyną na rozwój gospodarczy oraz tworzenie miejsc pracy - finansowanie inwestycji (w okresie ich realizacji) będzie generowało nowe zamówienia (dostawy usług i w zakresie robót budowlanych), a

po ich zakończeniu rozwiną się usługi lokalne (m.in. gastronomia, hotelarstwo, usługi okołoturystyczne, itp.) oraz powstaną nowe miejsca pracy we wspartych instytucjach.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Główne grupy docelowe

Głównymi odbiorcami wsparcia będzie społeczeństwo, jednostki samorządu terytorialnego oraz instytucje kultury.

Działania na rzecz równości, integracji i niedyskryminacji

.....

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do roku 2030 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) do 2030 roku.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe

Program na lata 2021-2027 jest programem co do zasady obejmującym terytorium Polski. Program realizować będzie jednak projekty, które z uwagi na ich rangę i wpływ będą miały wymiar europejski. Inwestycje w najważniejsze z punktu widzenia wartości historycznej obiekty, takie jak zabytki z listy UNESCO, Pomniki Historii, czy obiekty, którym przznano tytuł Znak Dziedzictwa Europejskiego, będą wzmacniać związek Polski z europejskim i światowym dziedzictwem kulturowym. Zachowanie i rozwój obiektów dziedzictwa kulturowego wpłynie na wzmocnienie tożsamości, atrakcyjności turystycznej, inwestycyjnej, a także osiedleńczej kraju i poszczególnych regionów. Rozwój nowoczesnych instytucji kultury będzie tworzyć przestrzeń dla współpracy artystycznej twórców i artystów z różnych krajów oraz wzmacniać prorozwojowe oddziaływanie projektów kulturowych także poprzez tworzenie sieci współpracy i budowania partnerstw w otoczeniu międzynarodowym. Poprawa warunków eksponowania dzieł twórców kultury i zabytków ruchomych, w tym poprzez inwestycje w obiekty przechowującego Narodowy Zespół Biblioteczny, wpłynie na zwiększenie dostępności oferty kulturalnej oraz rozpoznawalności naszego kraju zagranicą, a także możliwość rozwoju współpracy międzysektorowej dzięki udostępnianiu zasobów w celach naukowych.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

W ramach celu szczegółowego nie rozważa się wsparcia w formie instrumentów finansowych.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu								
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	4.6				RCO 77 - Number of cultural and tourism sites supported*			

Wskaźniki rezultatu											
Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych	Uwagi
	4.6				RCR 77 - Visitors of cultural and tourism sites supported*						

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Forma finansowania					
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	Kwota (w EUR)

POMOC TECHNICZNA**INTERWENCJE W RAMACH FUNDUSZY****Zakres interwencji**

Realizacja priorytetu przyczyni się do sprawnego wdrażania i wykorzystania środków w ramach Programu.

Oś obejmuje 3 obszary:

- potencjał instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu tj. odpowiedzialnych za przygotowanie, zarządzanie, wdrażanie, monitorowanie, informowanie, ocenę oraz kontrolę operacji finansowanych ze środków Programu oraz instytucji mających znaczący wpływ na wdrażanie Programu lub potencjał beneficjentów Programu;
- potencjał beneficjentów Programu w zakresie działań szkoleniowych i informacyjnych dla beneficjentów;
- informacja i promocja oraz proces ewaluacji w ramach Programu.

W ramach Programu finansowane będą wydatki osobowe instytucji zaangażowanych we wdrażanie oraz instytucji mających znaczący wpływ na wdrażanie Programu lub potencjał beneficjentów Programu z wyjątkiem Instytucji Zarządzającej zgodnie z linią demarkacyjną.

Sprawne wdrażanie Programu wymaga wykorzystania doświadczeń zdobytych w procesie realizacji programów i projektów w ramach poprzednich perspektyw finansowych. Będzie to zapewnione przez finansowanie zadań mających na celu finalizację prac w ramach perspektywy 2014-2020 oraz perspektywy 2007-2013 w instytucjach będących beneficjentami priorytetu, a także przygotowanie kolejnej perspektywy finansowej 2028-2034. Finansowane będą działania podnoszące kwalifikacje pracowników, również w obszarach związanych z realizacją projektów infrastrukturalnych. Z tych

działań będą mogły również korzystać instytucje mające istotny wpływ na wdrażanie Programu lub potencjał beneficjentów Programu.

Finansowane będzie zapewnienie odpowiednich: zaplecza technicznego, warunków pracy, w tym utrzymanie odpowiedniego poziomu informatyzacji. Sprzęt zakupiony w poprzedniej perspektywie finansowej wymaga wymiany ze względu na proces zużycia i starzenia się, dlatego też niezbędne jest finansowanie wydatków w tym zakresie. Możliwe jest również podejmowanie działań mających na celu budowę lub rozbudowę, utrzymanie, eksploatację narzędzi informatycznych, niezbędnych dla prawidłowej realizacji i monitorowania Programu.

Doświadczenia w ramach perspektywy 2014-2020 wskazują pozytywny wpływ wsparcia udzielanego instytucjom, które uczestniczą w procesie inwestycyjnym w ramach POIiŚ 2014-2020. Przewiduje się wsparcie dla służb nadzoru budowlanego na szczeblu centralnym i wojewódzkim, w tym organów administracji architektoniczno – budowlanej na szczeblu wojewódzkim związanych z realizacją zadań, w których wojewoda jest organem I instancji. Instytucje te nadzorują m.in. inwestycje POIiŚ 2014-2020, Programu na lata 2021-2027 oraz CEF pod kątem zgodności z prawem budowlanym. Wsparcie ma na celu zwiększenie jakości i szybkości realizowanych zadań, w tym usprawnienie odbioru prac budowlanych oraz umożliwienie prowadzenia kontroli jeszcze w trakcie realizacji inwestycji Programu na lata 2021-2027 oraz CEF.

Finansowane będzie także działanie służb konserwatorów zabytków, w tym Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jako organu koordynującego i nadzorującego ich działania. Organy te nadzorują m.in. inwestycje POIiŚ 2014-2020, Programu na lata 2021-2027 oraz CEF pod kątem archeologicznym oraz ochrony konserwatorskiej. Wsparcie ma na celu zwiększenie jakości i szybkości realizowanych zadań nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań archeologicznych oraz prac konserwatorskich w trakcie realizacji inwestycji Programu na lata 2021-2027 oraz CEF.

Planuje się objęcie wsparciem ze środków pomocy technicznej zadań z zakresu zarządzania i wdrażania instrumentu Łącząc Europę.

Planowana jest realizacja zadań ewaluacyjnych, obejmujących obszary związane z Programem obejmujące poprzednie i kolejne perspektywy.

Dofinansowanie uzyskają działania zapobiegania, wykrywania, korygowania i raportowania w obszarze nieprawidłowości i nadużyć finansowych.

Finansowane będzie przygotowanie specjalistycznych ekspertyz i analiz oraz wsparcie eksperckie przy ocenie projektów realizowanych w Programie. Przewiduje się możliwość wsparcia (typu project pipeline) w zakresie weryfikacji i doradztwa dla projektów o charakterze strategicznym. Wsparcie dotyczyć może np. weryfikacji gotowych dokumentów (np. studium wykonalności, raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko) przed złożeniem przez beneficjenta wniosku o dofinansowanie. Natomiast, co do zasady koszty przygotowania dokumentacji projektowej i przetargowej dla projektów realizowanych w ramach Programu finansowane będą w ramach poszczególnych priorytetów Programu.

Cel priorytetu będzie realizowany m.in. poprzez:

- finansowanie wydatków osobowych instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu oraz instytucji mających znaczący wpływ na wdrażanie Programu i/lub potencjał beneficjentów Programu z wyjątkiem Instytucji Zarządzającej;
- podnoszenie kwalifikacji personelu zaangażowanego w ww. instytucjach m.in. poprzez szkolenia oraz inne formy podnoszenia kwalifikacji;
- wynajem pomieszczeń (m.in. biurowych, konferencyjnych, archiwów), wyposażenie miejsca pracy;
- zakup i instalację sprzętu i wyposażenia;
- pokrycie kosztów eksploatacji sprzętu i wyposażenia oraz zakup niezbędnych licencji i oprogramowania informatycznego, a także zakupu usług telekomunikacyjnych i teleinformatycznych dla potrzeb efektywnej realizacji Programu;
- budowę, rozbudowę oraz utrzymanie narzędzi informatycznych, mających na celu obsługę Programu;
- wsparcie procesu zarządzania i wdrażania Programu, w tym m.in.:
- wsparcie procesu oceny i selekcji projektów;
- wsparcie procesu kontroli oraz działań związanych ze zwalczaniem nadużyć finansowych na szkodę UE;
- organizacja spotkań, komitetów, grup roboczych, zespołów, itp.;
- przygotowanie analiz, ekspertyz, sprawozdań, w tym związanych z zapewnieniem spójnej i zintegrowanej interwencji programu, zgodności z priorytetami rozwojowymi UE w ramach Europejskiego Zielonego Ładu oraz komplementarności z innymi instrumentami rozwojowymi UE;
- finansowanie kosztów procesu ewaluacji: wspierających projektowanie i wdrażanie programu; oceniających wpływ; ex-post/retrospektywnych oraz dotyczących kolejnych perspektyw;
- finansowanie pomocy udzielonej przez ekspertów zewnętrznych;
- ułatwienie dostępu do zasobów wiedzy zgromadzonych w poprzednich perspektywach finansowych;
- finansowanie działań związanych z finalizacją prac w zakresie perspektywy finansowej 2014-2020, oraz 2007-2013 w instytucjach będących beneficjentami priorytetu;
- finansowanie kosztów przygotowania przyszłych interwencji ze środków UE, w tym prac związanych z przygotowaniem kolejnej perspektywy finansowej 2028-2034;
- finansowanie archiwizacji i przechowywania dokumentacji (również w formie elektronicznej) Programu oraz Programu w ramach perspektywy finansowej 2014-2020, 2007-2013, Funduszu Spójności 2004-2006; FS/ISPA 2000-2006;
- weryfikację dokumentacji projektowej dla projektów strategicznych oraz doradztwo w tym zakresie (typu project pipeline);

- realizację działań informacyjno-promocyjnych.

Główne grupy docelowe

- Beneficjenci i potencjalni beneficjenci Programu;
- Instytucje, których działania wpływają na potencjał beneficjentów/potencjalnych beneficjentów i/lub skuteczność działań IZ, IP, IP II;
- Partnerzy społeczno-gospodarczy; organizacje pozarządowe – w zakresie związanym z udziałem z Komitecie Monitorującym oraz grupach roboczych, przygotowania ekspertyz, jak również w zakresie działań o charakterze szkoleniowym.

WSKAŹNIKI

Wskaźniki produktu							
Priorytet	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)

INDYKATYWNY PODZIAŁ ALOKACJI WEDŁUG RODZAJU INTERWENCJI

Zakres interwencji				
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)

Równość płci				
Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)

3. PLAN FINANSOWY

3.1 Środki finansowe w podziale na lata

[illegible]

3.2 Łączne środki finansowe w podziale na poszczególne fundusze oraz współfinansowanie krajowe

Cel polityki lub Pomoc techniczna	Priorytet	Podstawa obliczenia wsparcia UE (ogółem lub publicznego)	Fundusz	Kategoria regionu	Wkład UE	Podział wkładu UE		Wkład krajowy	Szacunkowy podział wkładu krajowego		Ogółem	Stopa współfinansowania
						Wkład UE bez kwoty elastyczności	Kwota elastyczności		publiczny	prywatny		
EFRR ogółem				Słabiej rozwinięte	12 820 000 000							
				W okresie przejściowym								
				Lepiej rozwinięte								
FS ogółem					12 265 600 000							
Suma całkowita					25 085 600 000							

4. WARUNKI PODSTAWOWE

Warunki podstawowe	Fundusz	Cel szczegółowy	Spełnienie warunku podstawowego	Kryteria	Spełnienie kryteriów	Odniesienie do odpowiednich dokumentów	Uzasadnienie

5. INSTYTUCJE PROGRAMU

6. PARTNERSTWO

7. KOMUNIKACJA I WIDOCZNOŚĆ

Komunikacja w programie

Działania komunikacyjne dla programu prowadzi Instytucja Zarządzająca ustanowiona dla niniejszego programu, współpracując z instytucjami europejskimi, instytucjami w systemie wdrażania oraz partnerami społeczno-gospodarczymi i beneficjentami.

Komunikacja o Programie to informowanie o jego ofercie, oczekiwanych rezultatach, zasadach wsparcia z funduszy UE, wpływie polityki spójności na rozwój kraju i UE w zakresie wykorzystywania środków europejskich na działania związane ze zrównoważonym rozwojem kraju, tj. budową infrastruktury, gospodarką niskoemisyjną, ochroną środowiska naturalnego, poprawą dostępności oraz ochroną zdrowia i dziedzictwa kulturowego. Mają one na celu zwiększyć widoczność korzyści dla mieszkańców z realizowanych projektów, i tym samym podnieść świadomość roli i znaczenia UE (wartość dodana wsparcia), podkreślając wiodący udział Programu w realizacji celów Europejskiego Zielonego Ładu, jako działania na rzecz zrównoważonej gospodarki UE. W ramach promocji tej idei, dla kompatybilności z innymi programami, niezbędna jest współpraca z instytucjami, w celu zapewnienia komplementarnego wdrażania strategii UE.

Szczegóły założeń przedstawionych w tym rozdziale znajdują się w *Strategii komunikacji polityki spójności na lata 2021-2027*, która doprecyzowuje unikalny wkład programu w komunikację o Funduszach Europejskich.

Cele komunikacji w programie

Głównymi celami poza wskazanymi w rozdziale.... *Strategii komunikacji* jest:

- informowanie ogółu społeczeństwa o celach, podejmowanych działaniach i oczekiwanych efektach programu (czysta energia, ochrona środowiska naturalnego, zdrowia, dziedzictwa kulturowego oraz europejskich sieci transportowych) oraz pokazanie otrzymanego wsparcia z UE, w tym m.in. poprzez podkreślenie roli i wartości dodanej wkładu UE;
- zapewnienie możliwości efektywnej współpracy, wymiany doświadczeń i dialogu pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w proces wdrażania Programu i edukacji

Grupy docelowe

Działania komunikacyjne mogą być kierowane do następujących grup docelowych:

- Beneficjenci – potencjalni i faktyczni – w tym: przedsiębiorstwa, jst, instytucje ochrony zdrowia, instytucje kultury, podmioty zarządzające infrastrukturą,
- Ogół społeczeństwa m.in. odbiorcy rezultatów – pośredni i bezpośredni – użytkownicy powstałej infrastruktury (transportowej, ochrony zdrowia itp.), opinia publiczna (w tym młodzież w wieku 15-24 l.), media.

Kanały komunikacji

Działania i mogą być prowadzone za pośrednictwem takich kanałów komunikacji, które będą przynosiły najlepsze efekty, biorąc pod uwagę grupę docelową, planowany zasięg terytorialny (np. lokalny, ogólnokrajowy) oraz nakład kosztów.

Priorytetowe kanały komunikacji to przede wszystkim:

- media o szerokim zasięgu (np. telewizja, radio, prasa, Internet, kino, reklama zewnętrzna) – m.in. przekazywanie informacji o oczekiwanych efektach, planowanych działaniach;
- media społecznościowe w zakresie oficjalnych profili IZ/IP/beneficjentów itd. których administrowanie będzie podlegać IZ, IP (kanały własne oraz kampanie w kanałach płatnych) – pozwalające na aktywny kontakt każdej grupy odbiorców komunikatów, reagujące na zmiany, na bieżąco aktualizowane;
- wydarzenia informacyjne i promocyjne – w szczególności dla projektów o znaczeniu strategicznym, których koszt przekracza 10 000 000 EUR;
- serwis internetowy Programu i portal Funduszy Europejskich umożliwiający nieograniczony dostęp do aktualnych i atrakcyjnych informacji o programie oraz realizowanych projektach;
- publikacje i materiały audio-video – przedstawiające efekty zrealizowanych projektów oraz zachęcające do ubiegania się o dofinansowanie;

Planowany budżet

Szacunkowy budżet na realizację działań komunikacyjnych przez IZ, IP i IW na lata 2021-2027 wynosi ... euro (tj. ok. zł), w tym ... euro (tj. ok. zł) wsparcia z UE w ramach Funduszu Spójności. Kwoty przeznaczone na ten cel w podziale na poszczególne działania określone są w rocznych planach.

Indykatywny plan finansowy

2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	...	Suma

Monitoring i ewaluacja

Działania komunikacyjne podlegają stałej ocenie i monitoringowi pod kątem ich jakości, trafności w realizacji celów komunikacyjnych i skuteczności w dotarciu do grup docelowych. Służą temu m.in. bieżące badania ankietowe, badania jakościowe (FGI, IDI, analizy eksperckie), analizy użyteczności.

Ocena strategiczna obejmuje systematyczne monitorowanie osiągania założonych celów i wskaźników strategii komunikacji (w odstępie 1-3 miesięcy). Dodatkowo realizowane jest regularne badanie społeczeństwa polskiego pod kątem oceny wiedzy i świadomości oraz rozpoznawalności FE i dostarczenia użytecznych rekomendacji dla prowadzonych działań.

Monitoringowi i ocenie podlega szereg wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania w tym m.in.:

Wskaźniki oddziaływania:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Sposób pomiaru	Częstotliwość pomiaru
1.	Odsetek respondentów dostrzegających wpływ FE na rozwój Polski	%	Badania społeczne	Corocznie na próbie mieszkańców
2.	Znajomość celów, obszarów lub działań, na które przeznaczane są FE w Polsce w Programie	%	Badania społeczne	Corocznie na próbie mieszkańców
3.	Odsetek mieszkańców Polski uważających, że osobiście korzystają z FE	%	Badania społeczne	Corocznie na próbie mieszkańców

Załącznik: Lista planowanych operacji o znaczeniu strategicznym wraz z harmonogramem

W ramach Programu przewiduje się realizację przedsięwzięć o charakterze strategicznym w ramach poszczególnych celów szczegółowych, które w znacznym stopniu będą się przyczyniać do osiągnięcia celów Programu. Niniejsze przedsięwzięcia będą wynikały ze strategicznych dokumentów sektorowych lub zintegrowanych, o największym znaczeniu ze względu na zakładane efekty gospodarcze i środowiskowe. Z punktu widzenia celów Programu, najważniejsze znaczenie z punktu widzenia alokowanych środków oraz wpływu na zakładane efekty interwencji będą miały duże inwestycje liniowe, przede wszystkim w obszarach transportu, energetyki oraz inwestycje w sektorze środowiska. Duże znaczenie będą odgrywały inwestycje wykazujące synergie między programem krajowym a różnymi instrumentami UE w procesie planowania strategicznego, np. w ramach instrumentu „Łącząc Europę, funduszu InvestEU, programu LIFE oraz właściwymi strategiami makroregionalnymi. Jednocześnie do zakresu przedsięwzięć o znaczeniu strategicznym będą wchodzić wszelkie inne projekty, które będą miały oddziaływanie prorozwojowe w określonym obszarze Programu, bez względu na wartość alokacji. Ideą przewodnią w procesie identyfikacji takich

projektów będzie ich kluczowe znaczenie w rozwiązywaniu najważniejszych problemów zidentyfikowanych w procesie programowania oraz możliwość włączenia ich do działań promocyjnych i komunikacyjnych Programu.

Projekty związane z transformacją gospodarki w kierunku niskoemisyjnym:

- Ogólnopolski Projekt Doradztwa Energetycznego (PDE)

IV kw. 2023 - IV kw. 2029

- Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych obiektów archiwów państwowych w Polsce

I kw. 2024 - IV kw. 2027

- Rozbudowa Krajowego Systemu Elektroenergetycznego w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii oraz umożliwienia przyłączenia morskich farm wiatrowych (MFW)

I kw. 2021 - IV kw. 2028

Projekty środowiskowe:

- Grupa projektów dotyczących realizacji działań inwestycyjnych określonych w miejskich planach adaptacji w zakresie zrównoważonych systemów gospodarowania wodami opadowymi i/lub budowy i rozwoju systemu zielonej i niebieskiej infrastruktury (jeden lub dwa projekty strategiczne),
- Projekt ochrony czynnej na terenach chronionych, realizowany przez GDOŚ (kontynuacja projektów wdrażanych już w ramach POIiŚ 07-13 i POIiŚ 14-20).

Projekty transportowe:

- Projekty mające na celu dokończenie sieci bazowej TEN-T

I kw. 2021 - II kw. 2027

- Budowa brakujących odcinków drogowych w ramach Via Carpatia wraz z odcinkami uzupełniającymi

I kw. 2021 - IV kw. 2030

- Prace na alternatywnym ciągu transportowym Bydgoszcz – Trójmiasto - (kontynuacja inwestycji z perspektywy 2014-2020)

II kw. 2022 – II kw. 2025

- Prace na linii kolejowej nr 7 Warszawa Wschodnia Osobowa – Dorohusk na odcinku Warszawa – Otwock – Dęblin – Lublin, etap II - faza II (odcinek realizacyjny: Warszawa Wawer – Otwock)

I kw. 2023 – IV kw. 2025

- Inwestycje w poprawę dostępu do portów morskich od strony morza i lądu, w szczególności do Portu Centralnego w Gdańsku, Portu Zewnętrznego w Gdyni i terminala kontenerowego w Świnoujściu

IV kw. 2025 – IV kw. 2027

- Inwestycje z zakresu infrastruktury portowej i bezpieczeństwa żeglugi morskiej tj. wyposażenie w sprzęt i jednostki pływające

IV kw. 2025 – IV kw. 2027

- Poprawa parametrów eksploatacyjnych na Odrzańskiej Drodze Wodnej

IV kw. 2024 – IV kw. 2028

Kultura:

...

Zdrowie:

Przewiduje się realizację projektu z zakresu onkologii. Projekt jest zgodny z Narodową Strategią Onkologiczną.

IV kw. 2023 r. – IV kw. 2026